

Ciljni raziskovalni projekt

V5-1709

Vodja : prof. dr. Milan Bufon

Naslov: SLOVENSKO ZAMEJSTVO KOT VSEBINE KURIKULA OSNOVNIH IN SREDNJIH

ŠOL V SLOVENIJI

VMESNO POROČILO¹

1. ANALITIČEN PREGLED OBRAVNAVE SLOVENSKEGA ZAMEJSTVA

Raziskovalna skupina je pripravila analitičen pregled udejanjanja obravnave slovenskega zamejstva v sosednjih državah (Italija, Avstrija, Madžarska in Hrvaška) skozi prizmo vsebin, ki jo določajo učni načrti v drugi in tretji triadi osnovnih šol ter srednjih šol tako v šolah s slovenskim / večinskim kot tudi delno v šolah z italijanskim in madžarskim / manjšinskim jezikom, predvsem pri predmetu slovenščina kot drugi jezik. Preučili so trenutno navzočnost zamejske tematike v učnih načrtih in njihovo dejansko izvajanje v učbenikih. Ta del raziskave je vključen v DS 1. Delno je skupina raziskovalcev opravila tudi DS2 (priprava vzorca in vprašalnikov).

Časovni mejniki izvedbe projekta za leto 2018

DS 1: Empirična raziskava o stopnji in obsegu vedenja / poznavanja vsebin načrtovane zamejske tematike in o stališčih do teh vsebin			
Vsebina podsklopov	Dejavnosti	Trajanje	Izvajalec
DS 1.1 Pregled učnih načrtov in preučitev obsega in tematike vključenosti vsebin z zamejsko tematiko v učbenikih	Analiza vsebine učnih načrtov OŠ in SŠ z obsegom vsebin z zamejsko tematiko: slovenski jezik, zgodovina, geografija, umetnost (glasbena in likovna vzgoja), slovenščina kot drugi jezik (v OŠ in SŠ šolah narodnostno mešani okolij.	Junij – avgust 2018	ZRS, INV
DS 1.2 Klasifikacija vsebine UN po vzorcu	Klasifikacija vsebin učnih načrtov glede na področje, aktualnost in sporočilnost, obsega in namen s ciljem ugotavljanja stopnje poznavanja zamejske tematike.	Avgust – september 2018	ZRS, INV
DS 1.3 Analiza vsebine učbenikov po kognitivnih in konativnih ciljih	Analiza učbenikov pripadajočih izbranim učnim načrtom.	Oktober 2018	ZRS, INV
DS 2.1 Oblikovanje reprezentativnega vzorca populacije v raziskavi	Reprezentativno števila (800 - 1000) anketiranih učencev in dijakov: po ena OŠ in ena SŠ v Kopru, Novi Gorici, Mariboru, Lendavi, Novem mestu in	September – december 2018	ZRS, INV

1. Izvajalec se zavezuje, da bo najkasneje do 29. 1. 2019 posredoval zahtevek za izplačilo na Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu z vmesnim poročilom.

glede na raven šolanja, regijo in obmejno lego	Ljubljani; ena OŠ in ena SŠ z italijanskim jezikom ter dvojezična šola v Lendavi		
DS 2.2 Priprava vprašalnikov	Oblikovanje vprašalnika o stališčih, anketiranje in ugotovitev vpliva obstoječih učnih načrtov izbranih vsebin v neposredni šolski praksi.	December 2018	ZRS
POROČILO prve faze projekta	Vsebine DS! In delno DS2	December 2018 – januar 2019	ZRS

1.1. METODOLOGIJA

Na principu interpretativne raziskovalne metodologije smo zbrali in analizirali kvantitativne podatke za cilj 1DS: Preučiti trenutno navzočnost zamejske tematike v učnih načrtih in njihovo dejansko izvajanje.

Metodologija zbiranja podatkov se opira na opisno metodo ciljnih vsebin iz UN in vsebin iz učbenikov osnovnih in srednjih šol izbranih predmetnih vsebin (slovenski jezik, zgodovina, geografija, umetnost - glasbena in likovna vzgoja, slovenščina kot drugi jezik, družba, etika in družba, sociologija). Pridobljena kvantitativno pomembna materija nam je z združevanjem projektnih ciljev in ciljev iz učnih načrtov (dva sklopa: kvantitativni in kvalitativni cilji) omogočila posledično kvalitativno obdelavo vsebine.

Raziskovalci so na osnovi ciljev iz objavljenih veljavnih UN za osnovno šolo² v njim pripadajočih učbenikih iz kataloga MIZŠ Trubar³ ugotavljali posredno izvajanje načrtovanih vsebin. Neposredno izvajanje pri pouku pa bodo ugotavljali zaporedno s pomočjo vodenega vprašalnika učiteljem in anketiranja vzorca učencev. Za projekt pomembne podatke tako iz UN kot iz učbenikov so uvrščali v tabelo projektnih ciljev, splošnih ciljev po načelih Zakona o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja⁴ preoblikovanih v pedagoški jezik. Te smo v postopkih združevanja podatkov razdelili v kognitivne in konativne, da bi jih približali ciljem UN. Nemogoče je bilo, namreč, splošne cilje projekta uskladiti s cilji posameznih predmetnih vsebin, ki se razlikujejo med seboj po svoji specifikici. Cilji našega projekta so torej bili:

KGC - Kognitivni cilji: Učenci/učenke, dijaki/dijakinje

- KGC 1: spoznavajo različnost prebivalstva Slovenije kot matične domovine (narodne manjšine, priseljenci),
- KGC 2: spoznavajo osnovna dejstva o Slovencih v zamejstvu in po svetu (SloZ);
- KGC 3: spoznavajo izobraževalne in kulturne ustanove SloZ;
- KGC 4: znajo predstaviti zgodovinske danosti SloZ;
- KGC 5: znajo predstaviti družbene in politične razsežnosti SloZ;
- KGC 6: znajo predstaviti kulturne danosti in dosežke SloZ;
- KGC 7: Interdisciplinarno povezujejo informacije o SloZ: zgodovina, književnost, družba
- KGC 8: načrtujejo dejavnosti, raziskave za poglobljanje vedenja in poznavanja SloZ;

²http://www.mizs.gov.si/delovna_podrocja/direktorat_za_pedsolsko_vzgojo_in_osnovno_solstvo/osnovno_solstvo/ucni_nacrti/posodobljeni_ucni_nacrti_za_obvezne_predmete/ (4. 4. 2018)

³http://www.mizs.gov.si/si/delovna_podrocja/urad_za_razvoj_in_kakovost_izobrazevanja/sektor_za_razvoj_izobrazevanja/ucbeniki/ (4. 4. 2018)

⁴ <http://www.skgz.org/sl/teze-zakona-o-odnosih-republike-slovenije-s-slovenci-zunaj-njenih-meja>.

- KGC 9: načrtujejo srečanja z vidnimi predstavniki SloZ različnih področij (kultura, gospodarstvo, itd.);
- KGC 10: prepoznavajo prednosti in pomanjkljivosti SloZ v državi prebivanja za (v izobraževanju, kulturi, družbi);

KNC – Konativni cilji: Učenci / učenje, dijaki / dijakinje

- KNC 1: poznajo posebnosti slovenskega jezika v zamejstvu, identiteto in kulturo
- KNC 2: spoznavajo specifičnih vrednote povezovanja ljudi na narodnostno mešanih ozemljih;
- KNC 3: analizirajo posledice mejnega vprašanja s sosednjima državama;
- KNC 4: poznajo skupni kulturni prostor kot koncept in dejanski obstoj;
- KNC 5: spremljajo povezovanje matične države Slovenije s SloZ;

Ob vsakem splošnem projektnem cilju smo vpisali tudi način / metodo obravnave posamezne ciljne vsebine, in sicer: 0: Ni vsebine, 1: Informacija, podatkovna vsebina, 2: Obravnava in interpretacija, 3: Dejavnosti (naloge, raziskave) za poglobljanje vedenj in znanj.

1.2. INTERPRETACIJA PODATKOV ZA OSNOVNE ŠOLE

1.2.1 Slovenščina kot prvi jezik

Združevanje podatkov, ki so podrobneje prikazani v Aneksu DS1_1 smo tudi interpretirali.

Splošna ugotovitev ob pregledu UN in učbenikov za slovenščino v OŠ je, da UN slovenščine od 5. do 9. razreda osnovne šole vsebujejo mnoge cilje, ki jim učbeniki, ki smo jih uspeli pregledati, ne sledijo. Učni načrti večinoma kognitivne cilje KGC 1 in KGC 2 napovedujejo, delno tudi KGC 4 in KGC 6. Cilji pa v pregledanih učbenikih večinoma niso udejanjeni.

Kognitivni cilji

KGC 1: učenci spoznavajo različnost prebivalstva Slovenije kot matične domovine (narodne manjšine, priseljenci), ki ga UN za razrede od 5. do 9. razred napovedujejo kot »opredelitev slovenščine kot ključni splošnoizobraževalni predmet«, temu cilju ne sledijo učbeniki, ker teh vsebin ne obdelujejo. Izjema je učbenik za 7. razred (M. Drusany et al.: **Slovenščina za vsak dan**), ki obdela vsebino na ravni 1 in 2 (informacija in interpretacija).

KGC 2: učenci spoznavajo osnovna dejstva o Slovencih v zamejstvu in po svetu vključujejo vsi UN kot cilja: »učenci spoznavajo status slovenščine zunaj države (tudi v EU)« in »izvedo o položaju slovenskih zamejcev in izseljencev ter status slovenščine v deželah, v katerih živijo«. Med učbeniki, ki naj bi udejanjali ta cilja pa najdemo v učbenikih za 6. razred (M. Kocjan Barle: **Znanka ali uganka** in D. Kapko et al. **Gradim Slovenski jezik**) predstavitev manjšin v Sloveniji in geografsko opredelitev ozemlja, kjer živijo Slovenci zunaj Slovenije. V istem učbeniku pri predstavitvi narodov skozi zgodovino pa Slovenci niso omenjeni. V učbeniku za 8. razred (N. Drusany et al. **Slovenščina za vsak dan**) pa najdemo zemljevid: Slovenci v izseljenstvu in po svetu z delovno nalogo za učence (raven 3) ter v učbeniku M. Kocjan Barle, M. Smisl: **Znanka ali uganka** pa slovenščino v javnem življenju in geogr. opredelitev slovenskega zamejstva.

KGC 4: učenci znajo predstaviti zgodovinske danosti se v UN ubeseduje kot »opis življenja ljudi v dani državi ali skupnosti«, kar bi lahko prepoznali v učbeniku za 7. razred (M. Honzak et al. **Skrivno življenje besed**) v besedilu Prežihovega Voranca: Doberdob (Soška fronta) kot informacija (raven 1) ter v

učbeniku J. Vogel, M. Čuden, T. Košak: **Slovenščina – jezik** v obliki govorne vaje »Nova Gorica, mesto ob meji« na ravni 3.

KGC 6: učenci predstavijo kulturne, družbene in politične razsežnosti se v UN za 7. razred najavlja, kar pa se ne udejanja v učbeniku tega razreda.

Ne UN, ne učbeniki ne vključujejo kognitivnih ciljev, ki so jih raziskovalci kot splošno izobraževalno vsebino za spoznavanje in ozaveščanje o Slovencih v zamejstvu opredelili kot pomembne na osnovi omenjenih izhodišč Zakona o odnosih RS s Slovenci zunaj njenih meja. Ti bi bili:

- KGC 3: učenci spoznavajo izobraževalne in kulturne ustanove SloZ;
- KGC 7: Interdisciplinarno povezujejo informacije o SloZ: zgodovina, književnost, družba
- KGC 8: načrtujejo dejavnosti, raziskave za poglobljanje vedenja in poznavanja SloZ;
- KGC 9: načrtujejo srečanja z vidnimi predstavniki SloZ različnih področij (kultura, gospodarstvo, itd.);
- KGC 10: prepoznavajo prednosti in pomanjkljivosti SloZ v državi prebivanja za (v izobraževanju, kulturi, družbi);

Konativni cilji

KNC 1: učenci poznajo posebnosti slovenskega jezika v zamejstvu, identiteto in kulturo se v UN slovenščine v 5. razredu ubesedi kot cilja: »razvijanje zavesti o materinščini, o njenem položaju kot državni jezik, jezik EU« ter »oblikovanje osebne, narodne, državljske identitete«, vendar se vsebina, ki bi ju udejanjala ne pojavlja. V istem UN se pojavlja tudi cilj: »učenci doživijo čustveno in domišljjsko bogastvo pesniškega jezika, spoznavajo tipične lastnosti slovenskih ljudskih pravljic«. Kot vsebina v učbeniku B. Hanuš: **V ozvezdju besed** najdemo pesem Mirana Košute: Zidamo dan ob predstavitvi avtorja (raven 2). V drugem učbeniku za 5. razred (M. Kordigelj, V. Medved Udovič, I. Saksida: **Sledi davnih dni**) v poglavju *Vse pravljice sveta* ni omembe pravljic Slovencev v svetu. V drugem učbeniku istih avtorjev (M. Kordigelj, V. Medved Udovič, I. Saksida: **S koraki nad oblaki**) pa najdemo pesmi Mirana Košute (*Barve dreves* in *Za luno*) ter rezijansko pravljico (*Tri botre lisičice*) na ravni 1.

V UN slovenščine v 6. razredu najdemo cilje : »učenci oblikujejo predstavo dogajalnega časa; doživijo čustveno in domišljjsko bogastvo pesniškega jezika, doznajajo tipične lastnosti slovenskih ljudskih pravljic«, ki pa v učbenikih v zvezi z zamejstvom niso udejanjeni.

V UN slovenščine v 7. razredu sta zapisana cilja: »Učenci opazujejo svoje in tuje sporazumevanje v slovenščini v raznih okoliščinah; doživljajo, razčlenjujejo, vrednotijo in primerjajo književna besedila«, kar ima aplikacijo v učbeniku (B. Golob et al.: **Sreča se mi v pesmi smeje**) s pesmijo Mirana Košuta : *Stegnjen prst* (..kaže v Trst). V besedilu , ki predstavlja avtorja in interpretira pesem (raven 2). Ista pesem M. Košute se pojavi tudi v učbeniku M. Mileve Blažič et al.. **Novi svet iz besed, na ravni 1 in 2.** Med vprašanji ob interpretaciji in nadaljnji obravnavi: Zakaj so Slovenci množično potovali v Trst? pa sledi omemba o Slovencih, ki so hodili v Trst po nakupih.

V UN za 8. razred najdemo cilj » spoznavajo izvor jezikov, jezikovne družine« v učbeniku M. Honzak et al. **Dober dan življenje** je zamejstvu namenjena pesem Marka Kravosa: *Beseda ni konj*, vendar ni slovenščine med omembami in ni zamejskih avtorjev v seznamu domačega branja.

V UN za 8. razred se z enakim ciljem udejanja nekaj vsebin v učbenikih na 3 ravni (dejavnosti, naloga), in sicer v učbeniku N. Drusany et al. **Slovenščina za vsak dan** z besedilom *Slovenski jezik v zamejstvu* in v učbeniku M. Kocjan Barle , M Smisl: **Znanka ali uganka**, v pomenskem razlikovanju *zdomec – izseljenec – begunec*.

Ne UN, ne učbeniki ne vključujejo konativnih ciljev, ki so jih raziskovalci kot vzgojnoizobraževalno vsebino za spoznavanje in ozaveščanje o Slovencih v zamejstvu opredelili kot pomembne na osnovi omenjenih izhodišč Zakona o odnosih RS s Slovenci zunaj njenih meja, in sicer:

- KNC 2: spoznavajo specifičnih vrednote povezovanja ljudi na narodnostno mešanih ozemljih;
- KNC 3: analizirajo posledice mejnega vprašanja s sosednjima državama;
- KNC 4: poznajo skupni kulturni prostor kot koncept in dejanski obstoj;
- KNC 5: spremljajo povezovanje matične države Slovenije s SloZ;

1.2.2 Slovenščina kot drugi jezik v OŠ z italijanskim jezikom

Združevanje podatkov, ki so podrobneje prikazani v Aneksu DS1_2 smo tudi interpretirali.

Splošna ugotovitev ob pregledu UN in učbenikov za slovenščino kot drugi jezik v osnovnih šolah z italijanskim jezikom je, da se ta predmet ne posveča slovenščini v zamejstvu in je tudi ne omenja. UN tega predmeta od 5. do 8. razreda ne vsebujejo ciljev, ki bi se posvetili zamejskim Slovencem. V 9. razredu je en sam cilj temu namenjen, vendar le informativno. Učitelji uporabljajo učbenike za SLO J1, vendar si zastavijo nižje ravni ciljev. Opaziti je, da so bili

Kognitivni cilji

KGC 1: učenci spoznavajo različnost prebivalstva Slovenije kot matične domovine (narodne manjšine, priseljenci), ki ga UN za razrede od 5. do 9. razred napovedujejo se, razen v 9. razredu ne posvečajo zamejskim Slovencem in Slovencem po svetu. Cilj *Učenci spoznavajo posebnosti slovenskega jezika* (Razvijanje zavesti o jeziku, narodu, državi: položaj slovenščine v Sloveniji, v Prekmurju in Slovenski Istri) se uresničuje v okviru slovenščine J2 v matični domovini. Novejši učbeniki nimajo več vsebin o zamejcih, ki so bile minimalno zastopane v starih (MK, 2006).

KGC 2: učenci spoznavajo osnovna dejstva o Slovencih (poznajo posebnosti slovenskega jezika v Sloveniji identiteto in kulturo) je posvečen predvsem vlogi jezika (slovenščine kot J1 in J2, manjšinskih jezikov in drugih maternih jezikov učencev) UN 8. in 9. razreda (drugo obdobje) vključujejo tudi cilj *status slovenščine zunaj države (tudi v EU)*, vendar ne omenjata slovenščine v zamejstvu.

Konativni cilji

Ne UN, ne učbeniki, ki se uporabljajo za slovenščino v šolah z italijanskim jezikom, ne vključujejo konativnih ciljev, ki so jih raziskovalci kot splošno izobraževalno vsebino za spoznavanje in ozaveščanje o Slovencih v zamejstvu predvidevali.

Učbeniki za slovenski jezik kot J2, ki jih oblikuje Založba FF – Center za slovenski jezik niso primerni za ta pouk, saj predstavljajo slovenščino na začetni stopnji, didaktični pristop pa je predvsem primeren za poučevanje slovenščine kot tujega jezika.

Ne UN ne učbeniki ne vključujejo kognitivnih ciljev, ki so jih raziskovalci kot splošno izobraževalno vsebino za spoznavanje in ozaveščanje o Slovencih v zamejstvu opredelili kot pomembne na osnovi omenjenih izhodišč Zakona o odnosih RS s Slovenci zunaj njenih meja. Ti bi bili:

- KGC 3: spoznavajo izobraževalne in kulturne ustanove SloZ;
- KGC 4: znajo predstaviti zgodovinske danosti SloZ;
- KGC 5: znajo predstaviti družbene in politične razsežnosti SloZ;
- KGC 6: znajo predstaviti kulturne danosti in dosežke SloZ;

- KGC 7: Interdisciplinarno povezujejo informacije o SloZ: zgodovina, književnost, družba
- KGC 8: načrtujejo dejavnosti, raziskave za poglobljanje vedenja in poznavanja SloZ;
- KGC 9: načrtujejo srečanja z vidnimi predstavniki SloZ različnih področij (kultura, gospodarstvo, itd.);
- KGC 10: prepoznavajo prednosti in pomanjkljivosti SloZ v državi prebivanja za (v izobraževanju, kulturi, družbi);

1.2.3 Geografija

Razmerje med cilji TC in UN

Najprej smo v naši analizi primerjali Temeljne cilje (TC), ki izhajajo iz načel Zakona o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja, s cilji, predpisanimi v Učnih načrtih (UN) za področje geografije. Analiza je pokazala, da se le redki izmed TC preslikavajo v tovrstne UN, in še to le delno. Izmed dvanajstih evidentiranih TC lahko opazimo, da za področje geografije samo UN za 9. razred pri obravnavi geografije Slovenije v določeni meri zajemajo naslednje cilje, ki zadevajo narodne manjšine nasplo in Slovencev v zamejstvu posebej:

- »Učenci/učenke spoznavajo različnost prebivalstva Slovenije kot matične domovine (narodne manjšine, priseljenci)«;
- »Učenci/učenke spoznavajo osnovna dejstva o Slovencih v zamejstvu in po svetu«;
- »Učenci/učenke spoznavajo specifične vrednote povezovanja ljudi na narodnostno mešanih ozemljih«;
- »Učenci/učenke analizirajo posledice mejnega vprašanja s sosednjimi državami«.

V zvezi s prvim zgoraj navedenim TC je v UN predvidena naslednja aktivnost oziroma »standard znanja«: »Razloži vzroke za dvojezični ozemlji v Sloveniji in pojasni pomen varovanja narodnih skupnosti in narodnih manjšin«. Z ozirom na možno stopnjo vključenosti, kakršno smo razvili za potrebe te analize, zajema UN stopnjo med 1 in 2, se pravi, da se giblje med neko osnovno informacijo oziroma podatkovno vsebino (stopnja 1) ter obravnavo in interpretacijo (stopnja 2).

Posebej gre poudariti, da drugi, za (s)poznavanje Slovencev v zamejstvu in po svetu najpomembnejši cilj, v UN sploh ni zaobjet, v zvezi s tretjim zgoraj navedenim TC zajema UN njegovo vsebino le na primeru ciljev/vsebin »Obpanonske pokrajine« v Sloveniji, kjer se spet giblje med stopnjama 1 in 2. V zvezi s četrtnim zgoraj navedenim TC pa upošteva UN to vsebino le na primeru ciljev/vsebin »Obsredozemske pokrajine« v Sloveniji v razmerju z Italijo in Hrvaško. Tudi tu lahko ocenimo, da se stopnja vključenosti giblje med prvim in drugim nivojem.

Razmerje med cilji UN in vsebinami posameznih učbenikov

- a) »Spoznavanje različnosti prebivalstva Slovenije (narodne manjšine, priseljenci)«

V nadaljevanju naše analize smo želeli preveriti, kako se zgoraj prikazana, vsebinsko že dokaj omejena stopnja upoštevanja TC v UN za področje geografije dejansko upošteva in razvija v posameznih, še veljavnih učbenikih, ki jih uporabljajo na OŠ. Pregledali smo večino učbenikov Geografije Slovenije za 9. razred, in sicer šest: najstarejša tiskana učbenika sta izšla v letih 2003 (Novak, DZS) oziroma 2006 (Račič in Večerić, MK), novejša pa v letih 2010 (Senegačnik in drugi, Modrijan) oziroma 2012 (Senegačnik, Modrijan). Za najnovejše obdobje pa sta na voljo še dva učbenika v elektronski verziji, in sicer od leta 2014 (Verdev) oziroma 2015 (Jeršin in drugi).

Splošen vtis, ki ga dajejo pregledani učbeniki, je, da je v njih »manjšinska« tematika relativno skromno zaobjeta, tako da ne dosežejo niti že tako omejenih zahtev UN oziroma le toliko, da zadostijo njegovim minimalnim kriterijem, poleg tega pa so si večinoma eden drugemu pri tu obravnavanem področju vsebinsko dokaj podobni, toliko da se zdi, da so avtorji te vsebine preprosto prepisovali ali nekritično prevzemali eden od drugega, kar spet veliko pove o tem, kolikšen pomen se pripisuje tem temam. Zanimivo je, da je prav to medsebojno povzemanje in prenašanje istih vsebin od starejših učbenikov na novejšo proizvedlo nek pozitiven stranski učinek, in sicer navedbo slovenskega zdomstva. Na ta način se vsaj deloma upošteva tisti drugi TC, ki ga sedanji UN povsem ignorira, a je bil v preteklosti verjetno (vsaj glede Slovencev v zamejstvu) bolj upoštevan.

Zahtevani standard znanja »Razloži vzroke za dvojezični ozemlji v Sloveniji in pojasni pomen varovanja narodnih skupnosti in narodnih manjšin« rešuje Novakov učbenik najprej tako, da na str. 64 v poglavju »Oblike in varovanja naravne in kulturne dediščine« omenja zgodovinsko skupnost Kočevarjev. Bolj pomanjkljiva je obravnava obeh avtohtonih manjšin, saj je v poglavju VI.4 na str. 75 le v podnapisu pod neko fotografijo omenjeno, da »na obalnem območju Koprškega primorja živijo pripadniki italijanske narodne manjšine«. V poglavju VII.1 (str. 81) pa je rečeno le, da predstavlja pokrajina Lendavskih goric »narodnostno mešano ozemlje, na katerem poleg Slovencev živijo tudi Madžari«. Nekoliko obširneje je sicer o tej skupnosti govora še v poglavju VII.5 na str. 92. Fragmentarnost teh omemb nekoliko bolj organizirano oziroma sintetično dopolnjuje tabelarni prikaz popisnih rezultatov narodnostne strukture Slovenije (za leta 1953, 1991 in 2002) na str. 106 v podpoglavju »V Sloveniji ne živijo samo Slovenci«. Toda tudi tu kakšne nadaljnje poglobitve ni, tako da ostaja razlaga vzrokov in pojasnjevanje pomenov, kakršno zahteva UN, skoraj v celoti prepuščena učiteljem, ki bi si morali očitno v ta namen priskrbeti dodatne vire. Omeniti pa gre, da Novakov učbenik deloma zadostuje tudi TC »predstaviti kulturne, družbene in politične razsežnosti Slovencev v zamejstvu« (ki ga UN ne predvideva), saj podaja nekaj informacij o tem za Slovence v Avstriji v poglavju III.6, za Slovence v Italiji pa v poglavju VI.4.

Podobno tabelo o narodnostni sestavi Slovenije srečamo v Račičevem učbeniku, le da tokrat s podatki le za zadnji popis, ki je ta element še zaobjel, in sicer za leto 2002 (vprašanje je, kako bodo avtorji učbenikov te navedbe nadomestili v svojih prihodnjih izdajah, ko teh podatkov ne bodo več imeli na voljo). V tem učbeniku sta obe narodnostni manjšini le omenjeni, vendar o njih ni nobenih konkretnih informacij.

Malo drugačno pot ubira učbenik, ki ga je pripravil Senegačnik s sodelavci. V njem se v okviru poglavja o prebivalstvu Slovenije, slejkoprej kot »zanimivosti«, omenjajo na str. 44 spet Kočevski Nemci in na str. 47 celo pravoslavni potomci Uskokov. Prav na kratko je na str. 50 (sicer z zemljevidoma) govora o italijanski in madžarski manjšini; nekoliko obširneje je na istem mestu govora o Romih, o priseljencih pa prav malo. Lahko sklenemo, da predvidenih vsebin UN učbenik ne podaja. Zelo podobno obravnavo zasledimo v učbeniku, ki ga je pripravil nekaj let zatem Senegačnik sam. Tu so na str. 40 na kratko prikazana priselitvena in izselitvena gibanja (brez podrobnejših informacij oziroma celo z eno napako, ko je rečeno, da so se Kočevski Nemci večinoma izselili med in po drugi svetovni vojni, čeprav jih je večina odšla že po prvi svetovni vojni). Na str. 44-46 je na kratko govora o priznanih narodnih manjšinah v Sloveniji, se pravi o Italijanih in Madžarih, ob njih pa še o Romih, Avstrijcih ali Nemcih ter o priseljenih skupinah, vendar tudi tu učbenik ne postreže s kakšnimi podrobnejšimi podatki, niti ne problematizira svojih navedb.

V starejšem elektronskem učbeniku je na kratko orisana različnost prebivalstva Slovenije, predvsem zaradi priselitvenih tokov, do katerih je prišlo v drugi polovici prejšnjega stoletja, medtem ko je položaj narodnih manjšin prikazan prav na kratko in dokaj statično. Samo v orisu Obsredozemskih pokrajin se omenja, da se je po drugi svetovni vojni veliko italijanskega prebivalstva iz območja izselilo. Razlaga vzrokov in pojasnjevanje pomenov, ki jih predvideva UN je povsem prepuščena učiteljem, ki si morajo

v ta namen priskrbeti dodatne vire. Drugi, najnovejši elektronski učbenik je po svoji sestavi na splošno verjetno med vsemi najbolj kakovosten, vendar je tudi ta prav pri »manjšinskih« temah enako pomanjkljiv. V tem učbeniku je sicer nekoliko obširneje orisana različnost prebivalstva, predvsem zaradi povojnih priselitvenih tokov v Slovenijo, medtem ko je položaj narodnih manjšin v Sloveniji, posebej italijanske v okviru Obsredozemskih pokrajin, orisan na kratko in dokaj statično, zelo podobno kot v malce starejšem elektronskem učbeniku. Nekoliko več je v novejšem elektronskem učbeniku govora o madžarski manjšini pri orisu Obpanonskih pokrajin, kjer so navedene dvojezične občine ter število madžarskega prebivalstva.

Ocenjena stopnja vključenosti je v vseh obravnavanih učbenikih v tem sklopu nižja od tiste, ki smo jo ugotovili v UN (1 do 2): ta znaša pri prvih treh zgoraj obravnavanih učbenikih od 0 do 1 ter dosega stopnjo 1 pri obeh elektronskih učbenikih. Za vse je skupna neproblematizirana obravnava vsebin, ki izpolnjevanje zahtev UN prepušča učiteljem, ki si morajo v ta namen priskrbeti dodatna gradiva in znanja.

b) »Spoznavanje osnovnih dejstev o Slovencih v zamejstvu in po svetu«

V okviru tega sklopa, ki ga sam UN ne predvideva, a ga kljub temu večina učbenikov zaobjema, bodisi zato, ker ohranjajo določeno vez s preteklostjo, ali pa preprosto zato, ker prevzemajo vsebine iz učbenikov za gimnazije (med njimi, kakor bomo videli, ni veliko razlik), je med obravnavanimi učbeniki zaznati večjo diferenciacijo. Novakov tekst Slovence v Italiji omenja najprej v poglavju VI.1, nekoliko obširneje pa v poglavju VI.4 (»Morje, ki nas povezuje«). Tu se sicer napačno navaja, da se Videmsko pokrajino še vedno imenuje »Beneška Slovenija« (v resnici sta to dva ločena pojma) in da zanjo zaščitni zakon, sprejet leta 2001, ne velja (kar ni res). O Porabskih Slovencih je govora v poglavju VII.5, sintetično pa je o zamejskih Slovencih še govora na str. 106-107, medtem ko se Slovenci v zdomstvu le omenjajo. Ocenjena stopnja vključenosti za ta učbenik je 0 do 1.

Račičev učbenik to temo povsem ignorira, oba Senegačnikova učbenika pa podajata povsem isto vsebino. Zanimivo je, da je v obeh obravnava Slovencev v zamejstvu in v zdomstvu, čeprav to UN ne zahteva, bolj razčlenjena od prikaza narodnih manjšin v Sloveniji in dosega stopnjo vključenosti 1 (informacija, podatkovna vsebina). Isto oceno smo za ta sklop dali obema elektronskima učbenikoma: prvi podaja res osnovna dejstva o Slovencih v zamejstvu in po svetu; drugi je pri nekaterih prikazih natančnejši, pri drugih pa precej manj.

c) »Spoznavanje specifičnih vrednot povezovanja ljudi na narodnostno mešanih ozemljih«

Kot smo omenili, ta cilj UN, kdove zakaj, povezuje le s temo »Obpanonske pokrajine« v Sloveniji. Ne glede na to, vključuje Novakov učbenik to vsebino v poglavje III.6 (»Gorstvo, ki ločuje in povezuje«). Tu je govora o zahodnih Julijskih Alpah in Karavankah ter Slovencih onkraj teh gorskih verig. Omenja se tudi čezmejno kulturno in gospodarsko sodelovanje med Slovenci tostran in onstran meje. Dosežena stopnja vključenosti je 1.

V Račičevem učbeniku tudi ta sklop ni zaobjet, tako kot ga ne srečamo v obeh Senegačnikovih učbenikih in tudi ne v obeh elektronskih učbenikih.

d) »Analiziranje posledic mejnega vprašanja s sosednjimi državami«

Enako bizarno kot prejšnjega, UN ta cilj povezuje izključno z obravnavo »Obsredozemske pokrajine« v Sloveniji v razmerju z Italijo in Hrvaško. Ta tema se v Novakovem učbeniku na kratko omenja v poglavju

III.6 in malce obširneje v poglavju VI.1 (»Slovensko okno v svet«), kjer se omenja proces razmejitve v Zahodni Sloveniji. V poglavju VI.5 (»Kulturna dediščina je spomin na preteklost in naložba v prihodnost«) se na primeru primorskih mest na Obali začuda sploh ne omenja njihove beneške dediščine, tako kot ne spreminjanje njihove narodnostne strukture, je pa govora o tem, da so Novo Gorico začeli graditi po drugi svetovni vojni (toda ne zakaj). Posledice razmejitve na vzhodni meji pri nastanku slovenske manjšine na Madžarskem in madžarske v Sloveniji so omenjene v poglavju VII.5 (»Manjšini – most med državama«), čeprav tudi obetajočemu naslovu ne odgovarja enako izčrpen vsebinski prikaz. Stopnja vključenosti ostaja tako na ravni od 0 do 1. V prid Novakovemu učbeniku gre sicer pripisati, da edini med vsemi, ki smo jih zajeli v našo analizo, deloma upošteva še TC »Spoznavajo izobraževalne in kulturne ustanove Slovencev v zamejstvu« ter »Poznajo skupni kulturni prostor kot koncept in dejanski obstoj«. V pogledu prvega cilja se v poglavju III.5 na str. 34 omenja, da deluje na Koroškem več kot 50 krajevnih kulturnih društev. Med temi imajo po (očitno subjektivnem) mnenju avtorja najpomembnejšo vlogo ljubiteljska gledališča, ki »niso samo kulturna žarišča z dolgotrajno tradicijo, ampak predvsem najboljša šola slovenskega jezika«. Ta trditev je lahko zavajajoča, saj isti avtor sploh ne omenja, da na Koroškem obstaja tudi organiziran dvojezični šolski sistem. V pogledu drugega cilja pa se v poglavju III.6 na str. 34 omenja »vseslovenski« značaj Mohorjeve družbe iz Celovca ter kulturno sodelovanje med zamejskimi kulturnimi in športnimi društvi z matično domovino. Druga manjšinska okolja niso omenjena.

Račičev učbenik na kratko omenja državne meje in njihov nastanek, vendar pri tem ohranja klasično-nacionalni pristop, npr.: »meja z Avstrijo je bila določena po prvi svetovni vojni, takrat smo izgubili Koroško in Porabje na Madžarskem. Mejo z Italijo so določili po drugi svetovni vojni. Med mirovnimi pogajanjmi je Slovenija izgubila Trst in Gorico«. Ocenjena stopnja vključenosti je 0.

Prvi Senegačnikov učbenik to vsebino, s poudarkom na vplivu meje na gospodarstvo in poselitev, prinaša sporadično in pretežno opisno, ko na str. 129-131 prikazuje situacijo ob meji z Italijo. Drugi Senegačnikov učbenik je nekoliko bolj izčrpen: o razmejitvenem procesu z Italijo je govora na str. 122, kjer se v razdelku »Kako so se reševala obmejna vprašanja z Italijo in Hrvaško« v zvezi z Italijo ponavlja skoraj dobesedno tekst, ki ga isti avtor uporablja v svojem srednješolskem učbeniku, v zvezi s Hrvaško pa je govora zgolj o arbitražnem postopku. Nekoliko obširneje, a pretežno opisno, je o vplivu meje na gospodarstvo in poselitev ob meji z Italijo govora na str. 122-123, kjer je bolj ali manj reproducirano to, kar je bilo že navedeno v prejšnjem učbeniku. Stopnjo vključenosti prvega Senegačnikova učbenika smo ocenili z 0, drugega pa z 1.

Oba elektronska učbenika sta to vsebino, ne glede na to, da jo predvideva UN, povsem prezrla.

Na splošno bi lahko rekli, da med vsemi obravnavanimi učbeniki še najbolj izčrpno izpolnjuje zahteve UN in deloma upošteva tudi dodatne TC le najstarejši, Novakov učbenik, ki dosega skupno (kumulativno) oceno vključenosti 4 in edini presega potencialno kumulativno oceno stopnje vključenosti UN (ta znaša 3,5). Sledijo Senegačnikov učbenik iz leta 2012 ter elektronski učbenik Jeršin in drugi s skupno oceno 2,5, Herdov elektronski učbenik s skupno oceno 2 in prvi Senegačnikov učbenik (s sodelavci) iz leta 2010 s skupno oceno 1,5. Najslabše se je odrezal Račičev učbenik iz leta 2006, ki le v minimalni meri upošteva same zahteve UN na področju poznavanja Slovencev v zamejstvu in dosega skupno oceno zgolj 0,5, kar pomeni, da je pri tem učbeniku dosežena skupna stopnja vključenosti predvidenih vsebin na temo Slovencev v zamejstvu sedemkrat manjša od tiste, ki jo predvideva sam UN.

1.2.4 Zgodovina

Za zgodovino je bil pregledan UN za Program osnovne šole Zgodovina. Po UN otroci v osnovni šoli imajo v 6. razredu 35 šolskih ur, v 7. in 8. razredu imajo po 70 ur in v 9. razredu imajo 64 šolskih ur. Skupaj to to iznaša 239 ur.

Pregledani so bili učbeniki za zgodovino od 6. do 9. razreda, ki so zapisani v katalogu MIZŠ Trubar. Nasploh je možno poudariti, da za 6. razred iz predmeta Zgodovina ne v UN Zgodovine, ne v učbenikih ni zabeleženo, da bi se otroci učili o Slovencih v zamejstvu ali izseljenstvu. Pregledani so bili vsi učbeniki za 6. razred osnovne šole in niso najdene nobene vsebine povezane s tu analizirano vsebino.

Nasploh je možno trditi, da vsebine, povezane s Slovenci v Avstriji in Italiji, imajo več prostora v učbenikih, kot je to primer s Slovenci v Porabju. Slovenci na Hrvaškem kot avtohtona skupnost imajo najmanj prostora v učbenikih.

Splošni sklep po pregledanem in analiziranem gradivu je, da predmet Zgodovina ponuja široke možnosti, kjer bi se lahko problematika Slovencev v sosednjih državah vključila v pouk, no to ni storjeno ne v UN ne v učbenikih.

Kognitivni cilji

KGC 1: *učenci spoznavajo različnost prebivalstva Slovenije kot matične domovine (narodne manjšine, priseljenci), vsebina, povezana s tem konativnim ciljem, se pojavlja šele v zadnjem (9.) razredu ko, je v UN to možno povezati z vsebinami z obvezno temo: »Slovenci v 20. in 21 stoletju«, ko »učenci/učenke opišejo ustavno ureditev in življenje v Republiki Sloveniji«. Kot vsebina v učbenikih pa se ta tema pojavlja v učbeniku Gabrič, A. »Koraki v času 9« in to v poglavju Izbrane vsebine: Iskanje boljšega življenja, kjer je med drugim zabeležena tudi vsebina priseljavanja v Slovenijo. Vsebina je obravnavana na ravni 1.*

KGC 2: *spoznavajo osnovna dejstva o Slovencih v zamejstvu (SloZ) in po svetu vsebina, povezana s tem konativnim ciljem, se pojavlja v 7. razredu in je prisotna v vseh razredih osnovne šole, ko gre za predmet Zgodovina. V tem sklopu je cilj mogoče bil zastavljen malo širše ter se povežalo s cilji zapisanimi v UN in sicer: »Opišejo glavne značilnosti Karantanije/Razložijo položaj slovenskih (zgodovinskih) dežel«. Kot vsebina pa se pojavlja v učbeniku: Razpotnik, J., Snoj, D., »Raziskujem preteklost 7« v poglavju: Prve slovanske tvorbe, opis slovenskih zgodovinskih dežel. Vsebina je obravnavana na ravni 1 in 2 (pridobili so informacije, tema je bila obravnavana in interpretirana).*

Podobna vsebina se pojavlja tudi v učbeniku: Krumpak, A., »Stari in srednji vek« v poglavju: Alpski Slovani in Karantanija, opis oblikovanja slovenskih zgodovinskih dežel. Tudi v tem učbeniku je vsebina obravnavana na ravni 1 in 2.

V 8. razredu so z ciljem KCG 2 povezani naslednji cilji iz UN: *opišejo pomen delovanja slovenskih protestantov za razvoj slovenske kulture /utemeljijo prizadevanje za uveljavitev slovenskih nacionalnih zahtev – od kulturnega do političnega gibanja in nastanka strank; pojasnijo zahteve programa Zedinjena Slovenija in sklepajo, v kolikšni meri in kdaj je bil program uresničen.* V učbenikih pa se vsebine pojavljajo zgolj informativno (raven 1). Tako v učbeniku Otič, M., Sevčnikar Krasnik, M. in Potočnik, D. »Zgodovina 8, Svet skozi čas« zamejstvo se omenja skozi vsebine v poglavju: »Spremenjena politična in verska podoba Evrope«, se omenjanja: Porabje ter Beneški Slovenci. V poglavju »Vzpon meščanstva« pa se omenja delovanje Stanka Vraza na Hrvaškem in izseljevanje v Trst. Vsebina je obravnavana na ravni informacij (1).

V učbeniku Krumpak, A. »Novi vek« pa so vsebine vključene v poglavje »Humanizem in renesansa na Slovenskem«, ter se med drugimi omenjajo danes zamejski kraji (Beneška Slovenija, Istra, Trst). V

poglavju »Slovensko narodno gibanje« je podan podatke o ustanovitvi Družbe sv. Mohorja v Celovcu. Vsebine so obravnavane na ravni 1 (informacija).

V učbeniku Mirjanić, A. et at. »**Raziskujem preteklost 8**« je v poglavju »Kako se je okrepilo politično delovanje Slovencev«, vsebina o organizaciji taborih (tudi v današnjih zamejskih krajih), v poglavju »Uspehi slovenskega naroda na prelomu 19. stoletja« pa je podan prikaz na ravni informacije o slovenskem meščanstvu v Trstu ter o italijanskem pritisku. Vsebine so obravnavane na ravni 1.

Studen A., et at. »**Koraki v času 8**« prinaša vsebine v poglavju »Politično dogajanje in življenje v 19. stoletju«, ter je prikazano delovanje Matije Majarja Ziljskega. V poglavju »Gospodarstvo in družba v 18. in 19. stoletju« pa je prikazano izseljevanje Slovencev. Vsebine so obravnavane na ravni 1.

V 9. razredu so z ciljem KCG 2 povezani naslednji cilji zapisani v UN: »analizirajo mirovne pogodbe po prvi svetovni vojni in predvidijo posledice/ opišejo gospodarski in kulturni razvoj Slovencev med obema svetovnima vojnama in navedejo primere za ponazoritev; z različnih perspektiv pojasnijo dogajanje na Slovenskem v času druge svetovne vojne; na primerih in z različnih perspektiv opišejo življenje Slovencev v socialistični Jugoslaviji«. Tako so v učbeniku Gabrič, A. »**Koraki v času 9**« v poglavju »Slovenci v prvem delu 20. stoletja« obravnavane vsebine bile: Meja z Italijo in slovenska manjšina v Italiji. Meja z Avstrijo – referendum. Vsebine so obravnavane na ravni 1.

V učbeniku Razpotnik, J., Snoj, D. »**Raziskujem preteklost 9**« pa je več vsebin, ki se lahko povežejo s cilji, zapisanimi v UN. Predvsem so te vsebine v poglavju: »Slovenci med svetovnima vojnami« in sicer: Kako so bile določene slovenske meje v Kraljevini SHS, Slovenci v Italiji, Slovenci v Avstriji, Slovenci na Madžarskem. V poglavju »Slovenci po drugi svetovni vojni« so vsebine: Slovenci na Madžarskem – položaj Slovencev na Madžarskem – porabski Slovenci po 1945. Manjšinske pravice Slovencev v Italiji po 1945. Usoda slovenskega dela Koroške po 1945. Vsebine so obravnavane na ravni 1 in 2.

KGC 3: *spoznavajo izobraževalne in kulturne ustanove SloZ* povezani so naslednji cilji, zapisani v UN: »utemeljijo prizadevanje za uveljavitev slovenskih nacionalnih zahtev – od kulturnega do političnega gibanja in nastanka strank«. Vsebina povezana s tem ciljem pa je bila vključena v vsa 4 učbeniki za 8. razred osnovne šole. In sicer: Otič, M., Sevcnikar Krasnik, M., Potočnik, D. »**Zgodovina 8, Svet skozi čas**«; Krumpak, A. »**Novi vek**«; Mirjanić A. et at. »**Raziskujem preteklost 8**« in Studen A. et at. »**Koraki v času 8**«. V štirih učbenikih obravnavana je ustanovitev Družbe sv. Mohorja v Celovcu. Vsebina je obravnavana na ravni 1.

Ne UN, ne učbeniki ne vključujejo kognitivnih ciljev, ki so jih raziskovalci kot splošno izobraževalno vsebino za spoznavanje in ozaveščanje o Slovencih v zamejstvu opredelili kot pomembne na osnovi omenjenih izhodišč Zakona o odnosih RS s Slovenci zunaj njenih meja. In sicer kognitivni cilji, ki niso vključeni so:

- KGC 4: znajo predstaviti zgodovinske danosti SloZ;
- KGC 5: znajo predstaviti družbene in politične razsežnosti SloZ;
- KGC 6: znajo predstaviti kulturne danosti in dosežke SloZ;
- KGC 7: Interdisciplinarno povezujejo informacije o SloZ: zgodovina, književnost, družba
- KGC 8: načrtujejo dejavnosti, raziskave za poglobljanje vedenja in poznavanja SloZ

Konativni cilji

KNC 1: *poznajo posebnosti slovenskega jezika in književnosti v zamejstvu, njuni vlogi v življenju posameznika in skupnosti* vsebina, povezana s tem konativnim ciljem, se pojavlja šele v zadnjem (9.) razredu, ko je v UN povezano s cilji: »opišejo gospodarski in kulturni razvoj Slovencev med obema svetovnima vojnama in navedejo primere za ponazoritev«. V učbeniku Gabrič, A. »**Koraki v času 9**« v

poglavju »Slovenci v prvem delu 20. stoletja« obravnavajo tudi šolstvo med Slovenci v Julijski krajini in na Koroškem v Avstriji s posebnim poudarkom na uporabi slovenščine. Vsebina je obravnavana na ravni 1.

V učbeniku Razpotnik, J., Snoj, D. »**Raziskujem preteklost 9**« v poglavju »Slovenci med svetovnimi vojnama« obravnavajo dvojezično šolstvo v Avstriji in Italiji. Vsebina je obravnavana na ravni 1.

KNC 3: *analizirajo posledice mejnega vprašanja s sosednjima državama.* V UN-u je povezano s cilji »pojasnijo vzroke in potek nastanka kraljevine Jugoslavije/ z različnih perspektiv pojasnijo dogajanje na Slovenskem v času druge svetovne vojne«. Vsebine povezane s cilji, se omenjajo v učbeniku Gabrič, A. »**Koraki v času 9**« v poglavju: »Slovenci v prvem delu 20. stoletja«: meja z Avstrijo in Italijo. Ter v učbeniku Razpotnik, J., Snoj, D. »**Raziskujem preteklost 9**« v poglavju: »Slovenci med svetovnimi vojnama« in sicer je obravnavana tematika bila, kako so bile določene slovenske meje v Kraljevini SHS, boj za severno in zahodno mejo.

Ne UN, ne učbeniki ne vključujejo konativnih ciljev, ki so jih raziskovalci kot vzgojnoizobraževalno vsebino za spoznavanje in ozaveščanje o Slovencih v zamejstvu opredelili kot pomembne na osnovi omenjenih izhodišč Zakona o odnosih RS s Slovenci zunaj njenih meja, in sicer:

- KNC 2: spoznavajo specifičnih vrednote povezovanja ljudi na narodnostno mešanih ozemljih;
- KNC 4: poznajo skupni kulturni prostor kot koncept in dejanski obstoj;
- KNC 5: spremljajo povezovanje matične države Slovenije s SloZ.

1.2.5 Glasbena umetnost in Likovna umetnost

V **učnih načrtih** za predmeta **Glasbena umetnost** in **Likovna umetnost** v osnovni šoli **ni vsebin** vezanih na obravnavane teme: spoznavanja različnosti, manjšinske problematike, slovenski zamejci, izseljenci idr. Enako velja za učbenike obeh predmetov. Smo pa vseeno izvedli intervjuja z dvema učiteljicama Glasbene umetnosti (OŠ Livade Izola in OŠ Miroslav Vilhar Postojna), ki sta nam podala vpogled v trenutno stanje glede prisotnosti zamejskih vsebin pri tem predmetu. Obe intervjuvani učiteljici se držita predpisanih učnih načrtov in obe uporabljata potrjene učbenike *Albince Pesek ter Radovednih 5*. Razlika med intervjuvankama je v tem, da se učiteljici iz OŠ Livade Izola zamejske teme zdijo izjemno pomembne (sama živi v zamejstvu) zato jim v sklopu predmeta tudi posveča določeno pozornost. In sicer v skladu z učnim načrtom v 5. razredu obravnavajo posamezne slovenske pokrajine, pri čemer učencem razloži kje živijo Slovenci čez državno mejo. Poleg tega v višjih razredih omeni tudi zamejska skladatelja Merkuja in Kogoja ter učencem predstavi katero izmed zamejskih pesmic v narečju (npr. rezijanske in tržaške).

Obe intervjuvani učiteljici se strinjata, da bi lahko pri pouku Glasbena umetnost dodali vsaj eno šolsko uro namenjeno zamejskim vsebinam. V učbeniku bi si zaslužili omembo naslednji skladatelji: Kogoj (pred leti je bil), Merku, Stojan Kuret in Adi Daneu. Omenili sta tudi, da je v starejši verziji učbenika *Albince Pesek* ta tema omenjena, sedaj pa je ne vsebuje več.

1.2.6 Družba

V **učnih načrtih** za predmet **Družba** zasledimo naslednje *kognitivne cilje*:

KGC 1: Učenci spoznavajo različnost prebivalstva Slovenije kot matične domovine (narodne manjšine, priseljenci), ki ga v UN za 4. in 5. razred prepoznamo kot *razvijanje zavesti o narodni identiteti in državni pripadnosti*. V učbeniku za 5. razred smo zasledili vsebino, ki sodi v ta cilj in sicer gre za informacijo o

tem, da v Sloveniji živimo skupaj Slovenci, Italijani, Madžari, Romi, Srbi, Hrvati, Albanci in drugi. Omenjeno je tudi to, da veliko Slovencev živi v sosednjih in bolj oddaljenih državah.

KGC 2: Učenci spoznavajo osnovna dejstva o Slovencih v zamejstvu in po svetu, ki ga v UN za 4. in 5. razred prepoznamo kot *razvijanje stališč in vrednot v okviru okoljske, državljske in domovinske vzgoje ter vzgoje za demokracijo in človekove pravice*. V učbeniku za 5. razred smo zasledili vsebino, ki se uvršča v ta cilj in sicer gre za obravnavo in interpretacijo zamejskih Slovencev - kje živijo (avstrijska Koroška in Štajerska, Slovenci v Italiji in v Porabju). Poleg tega je na kratko pojasnjena zgodovina zamejcev in njihov trenutni položaj ter pravice v vseh treh omenjenih državah.

V tem kontekstu je pojasnjen je tudi pojem izseljenec, ter predstavljen zemljevid sveta, na katerem je označeno število in v katerih državah živijo slovenski izseljenci.

Na podlagi dveh intervjujev, ki smo jih izvedli z učiteljicama predmeta Družba iz OŠ Livade Izola (poučuje 33 let) in OŠ Miroslav Vilhar Postojna (poučuje 30 let) smo dobili podroben vpogled v stanje na področju poučevanja zamejskih vsebin pri tem predmetu. In sicer obe učiteljici v 5. razredu uporabljata učbenik, ki sta ga napisali *Umek Maja in Janša-Zorn Olga (2016): Družba in jaz. Družba za 5. Razred osnovne šole. Modrijan*. Obe učiteljici se zelo strogo držita učnega načrta in ne uporabljata dodatnih gradiv – z izjemo interaktivnih vsebin, ki so dostopne v sklopu učbenikov.

V OŠ Livade obravnavajo Slovence v Italiji in na Koroškem, ter Slovence izven meja države. Temu namenijo 1 do 2 uri. Medtem, ko zdomce zgolj omenijo. Nekoliko več pozornosti namenijo narodnostnim manjšinam, ki živijo pri nas v Sloveniji.

Podobno je tudi v OŠ Miroslav Vilhar in sicer zamejske Slovence zgolj omenjajo pri zgodovini nastanka naše države ampak res zelo površno. Učenci namreč le izvedo v katerih državah živijo zamejski Slovenci in katere manjšine živijo v Sloveniji. Intervjuvanka iz OŠ Miroslav Vilhar je povedala, da prav posebne teme o zamejskih Slovencih, ki bi ji lahko posvetila določen čas/uro ni, ampak to vključuje kot informacijo, ko govorijo o oblikovanju slovenske meje po II. svetovni vojni.

Intervjuvanka iz OŠ Livade je izpostavila naslednje pomembno dejstvo: *“Mogoče je problem v razvrstitvi teh tem, ker pridejo na vrsto na koncu šolskega leta, kar pa ni ravno najboljše. Ni koncentracije in teme gredo mimo. Ni časa utrjevati. Sicer učitelj lahko spremeni vrstni red”*.

Glede pomembnosti zamejskih vsebin in tem v UN se obe intervjuvanki strinjata, da gre v tem primeru za splošno znanje, ki naj bi ga imel vsak državljan Slovenije. Pomembne razlike pri stopnji pomembnosti teh tem pa se pojavijo pri geografski legi obeh šol. In sicer intervjuvanka iz OŠ Livade pravi, da bi si glede na to kje živimo (bližina italijanske meje in zgodovinske okoliščine) te teme zaslužile večjo pozornost. Medtem, ko intervjuvanka iz Postojne pravi, da: *“/.../ če bi živela na določenem področju bi se v te teme spuščala bolj podrobno. Tako je pa dovolj informacija”*.

Na podlagi informacij pridobljenih z intervjujem je razvidno, da glede KGC1 učenci – v skladu z učbenikom – dobijo **informacijo** o tem, da v Sloveniji sobivajo različni narodi. Na formalni ravni pa je izpolnjen tudi KGC2, saj učenci spoznajo **osnovna dejstva** o Slovencih v zamejstvu in po svetu.

1.2.7 Domovinska in državljska kultura in etika

V **učnih načrtih** za predmet **Domovinska in državljska kultura in etika** nismo zasledili kognitivnih ciljev, smo pa naslednja *konativna cilja*:

KNC 2: Učenci spoznavajo specifične vrednote povezovanja ljudi na narodnostno mešanih ozemljih, ki ga v UN za 7. in 8. razred prepoznamo kot *vodenje razprave o sobivanju različnih ljudi in družbenih skupin*. V učbeniku za 7. razred smo zasledili vsebino, ki se uvršča v ta cilj in sicer informacijo o tem, da v Italiji, Avstriji in na Madžarskem živijo slovenske narodne manjšine ter, da jim Slovenska država pomaga, da ohranjajo svoj jezik in kulturo. V tem kontekstu je omenjeno, da jim strokovnjaki iz Slovenije pomagajo, da v šolah izvajajo pouk v slovenščini ter, da slovenska država z denarjem pomaga društvom, ki tam izdajajo knjige in časopise v slovenščini, igrajo gledališke igre itd. Omenjeni so tudi pripadniki slovenskega naroda, ki živijo v ZDA, Kanadi, Argentini in Avstraliji, v sklopu tega je pojasnjen izraz izseljenci.

KNC 4: Učenci poznajo skupni kulturni prostor kot koncept in dejanski obstoj, ki ga v UN za 7. in 8. razred prepoznamo kot *razumevanje razmerij med pojmi domovine, države, državljanstva in narodne pripadnosti*. V učbeniku za 7. razred smo zasledili vsebino, ki se uvršča v ta cilj in sicer gre za informacijo o tem kaj sta narodnost in državljanstvo.

Z namenom pridobiti podrobnejši vpogled v prisotnost zamejskih vsebin pri tem predmetu smo izvedli intervjuja in sicer z učiteljico, ki ga poučuje na OŠ Livade Izola (poučuje 13 let) in OŠ Miroslav Vilhar Postojna (poučuje 13 let). Obe intervjujunki uporabljata učbenik *Janeza Justina* z naslovom *Državljanstva in domovinska vzgoja ter etika*.

Intervjuvanka iz OŠ Livade se pri obravnavi tem, ki se ji zdijo pomembne poslužuje dodatnega gradiva in sicer različnih priročnikov in spletnih gradiv. Poseben poudarek namenja dvojezičnosti, vendar pri predmetu Italijanski jezik, ki ga tudi poučuje. Drugače se pa v sklopu predmeta Domovinska in državljanska kultura in etika ne posveča obravnavi slovenskih zamejcev.

Intervjuvanka iz OŠ Postojna se zdijo zamejske teme izjemno pomembne in jih tako tudi obravnava. In sicer tem temam nameni 3 do 4 ure, pri čemer da poudarek vsebinam kot so kje zamejci živijo, zakaj so tam in kaj se z njimi dogaja.

Intervjuvanka iz OŠ Miroslav Vilhar je pred leti v sklopu šole v naravi, ki so jo učenci imeli v Kobaridu izvedla tudi izlet v Beneško Slovenijo. Na ta način je učencem podrobneje predstavila zamejske vsebine. V zvezi s temi temami je tudi dvakrat organizirala predavanja v okviru izbirnega predmeta, ki ga poučuje. Trenutno teh aktivnosti na njihovi šoli ne organizirajo več, ker za to nimajo finančnih sredstev.

Na podlagi intervjujev lahko sklenemo, da za vse tri predmete velja, da je **obravnava zamejskih tem (v veliki meri) prepuščena učitelju in njegovemu osebnemu odnosu do teh tem**. Posledično se pojavljajo razlike v obravnavi teh tem že na nivoju posameznih učiteljev in nenazadnje tudi šol. Obenem se pa vse intervjuvanke strinjajo, da so te teme izjemno pomembne z vidika splošne izobrazbe.

1.3 INTERPRETACIJA PODATKOV ZA DVOJEZIČNE OSNOVNE ŠOLE

INTERPRETACIJA PODATKOV ZA OŠ pri predmetih zgodovina, geografija, družba, državljanska vzgoja in etika. Pregledano je bilo tudi nekatero dodatno gradivo (npr. učbenik z dodatnimi vsebinami za poučevanje madžarske zgodovine v 7., 8. in 9. razredu dvojezične osnovne šole)

Pregledani so bili vsi učni načrti (UN) in potrjeni najnovejši učbeniki. Splošna ugotovitev je, da UN pri vseh predmetih le redko vsebujejo cilje, ki bi bili neposredno povezani s Slovenci v zamejstvu. Opredeljeni cilji so precej splošni in brez potrebe izpuščajo besedne zveze Slovenci v zamejstvu, narodne manjšine, npr. Slovenci v Italiji/primorski Slovenci, koroški Slovenci, itd. Nekateri učbeniki medtem vsebino Slovencev v zamejstvu naslavljajo, predvsem kot podajanje informacije, manj je pripravljene za interpretacijo. Manjkajo pripomočki, ki bi problematiko obravnavali. Ob tem velja opozoriti, da nismo analizirali delovnih zvezkov, ki vsebujejo verjetno več vsebin povezanih z interpretacijo in dejavnostmi. Vendar je uporaba delovnih zvezkov prepuščena odločitvi učitelja in staršev ali bodo njihovi otroci potrebovali pripomoček (na mnogih šolah ne uporabljajo delovnih zvezkov).

Ker pa vsebine »Slovenskega zamejstva« (SloZ) niso zajete v UN in so samo predstavljene v učbenikih, je od učitelja odvisno, kako poglobljeno časovno in vsebinsko se bo posvetil tematiki zamejstva.

1.3.1 Družba za 5. razred dvojezične OŠ

Splošna ugotovitev ob pregledu UN in učbenikov za družbo na dvojezični OŠ je, da UN poizkuša učencem približati narodno pestrost območja, saj navsezadnje gre za dvojezično območje, izpostavi različnost kultur in naslovi iz tega nastajajoče predsodke. Vsebine, ki jih obravnava so: *ljudje v skupnosti so različni, spoznavajo manjšinsko narodno skupnost, spoznavajo stvari, ki oblikujejo narodno istovetnost, pozitiven odnos do naravne in kulturne dediščine, poznajo osnovna dejstva o Slovencih v zamejstvu, o slovenskih izseljencih in zdomcih*. Na osnovi zapsanega v UN učbenik sledi s KGC 1, saj so učenci seznanjeni, da »*živi tudi veliko Slovencev v sosednjih in bolj oddaljenih državah*«, vendar brez zemljevida. Pri obravnavi Ravnine obpanonskega sveta so učenci informirani, da *v okolici Lendave živijo Madžari, v Porabju na Madžarskem pa Slovenci*.

1.3.2 Zgodovina na dvojezičnih OŠ

»Zgodovina je v osnovni šoli obvezni predmet od 6. do 9. razreda. Učni načrt je zasnovan učinkljivo ter procesnorazvojno, tako da omogoča uresničevanje ciljev pouka zgodovine in osnovnošolskega izobraževanja. Pouk zgodovine pri učencih spodbuja zanimanje za preteklost slovenskega in madžarskega naroda in prostora ter celotne človeške družbe. Učenci pri predmetu spoznavajo in proučujejo najpomembnejše zgodovinske dogodke, pojave in procese iz lokalne, regionalne, slovenske, madžarske, evropske in svetovne zgodovine. Učni načrt je zasnovan tako, da učitelj teme glede na zanimanje učencev izbira, razširja in pogloblja.«⁵

Ker je UN zasnovan tako, da je približno 75 odstotkov vsebin obveznih, do 25 odstotkov pa je takšnih, da jih učitelj izbira skupaj z učenci glede na njihovo zanimanje in po svoji strokovni presoji, je odvisno predvsem od senzibiliziranosti učitelja do tematike SloZ ali jih bo tudi predstavil bolj poglobljeno ali bo tematiko le bežno omenil. Učni načrt je zasnovan tematsko in kronološko progresivno od starejših k novjšim zgodovinskim obdobjem. V 6. in 9. razredu prevladuje tematski pristop, v 7. in 8. razredu pa so teme razporejene enciklopedično z opredeljenimi obveznimi in izbirnimi temami. Splošni cilji predmeta so usmerjeni k dvojezičnemu območju na meji z Madžarsko, na spodbujanje sožitja, strpnosti, večkulturnosti, kar je razumljivo in pričakovano.

Ker cilji, ki se neposredno navezujejo na SZ in so z njimi povezani, zaradi kronološkega pristopa k obravnavi zgodovine, prihajajo v UN šele v 9. Razredu, o Slovencih v zamejstvu tako lahko na primarni

⁵ Dvojezična OŠ, Zgodovina, Učni načrt, Ljubljana 2011.

stopnji izobraževanje govorimo šele po letu 1918. Med splošnimi cilji predmeta je v UN za dvojezično OŠ – zgodovina poudarjeno *razvijanje sposobnosti za razumevanje in spoštovanje različnih kultur, ver, ras in skupnosti, učenci naj bi bili zmožni poudariti pomen različnih kulturnih vplivov znotraj slovenskega naroda in s sosednjimi narodi.*

Zgodovina - 6. razred dvojezične OŠ

Splošna ugotovitev ob pregledu UN in učbenikov za 6. razred zgodovine na dvojezični OŠ je, da ni ciljev in vsebine, ki bi korelirala s cilji projekta. Da je tema kulturna dediščina na voljo kot izbirna; pri tej temi in v sklopu ciljev so zapisani postulati kot spoštovanje do različnih kultur ter *pomen spodbujanja strpnosti do različnih kultur in medkulturnega sodelovanja*; kjer je možno, se vključuje še poznavanje in primerjave z Madžarsko. Kot običajno se *analizirajo pomen oblikovanja prvih slovanskih državnih tvorb v Vzhodnih Alpah (7.raz.)* Ponavljajo se učni cilji kot *pomen pozitivnih kulturnih vplivov v okviru slovenskega in madžarskega naroda in s sosednjimi narodi*, ki pa neposredno ne naslavljajo tematike SZ. Splošni cilji predmeta zgodovina, ki se bežno dotikajo ciljev projekta, so opredeljeni, da učenci *ob pridobivanju, poglobljanju in razširjanju znanja iz slovenske in madžarske zgodovine razvijajo zavest o narodni identiteti in državni pripadnosti.*

Zgodovina – 7. razred dvojezične OŠ

Kljub temu, pa se učenci v 7. razredu dvojezične OŠ seznanijo s temo: Naši predniki v srednjem veku (naselitev alpskih Slovanov, Karantanija in tudi nastajanje slovenskih zgodovinskih dežel). Seznanijo se tudi z nekaterimi mitološko-zgodovinskimi fundamenti Slovenske države, ki v našem primeru posegajo na naseljitveno področje Slovencev v Avstriji. Mislim na knežji kamen, ureditev karantanske družbe, sedež Karantanske države, itd. Z razlago teh postulatov učitelj neobhodno posega v t.i. današnje zamejstvo. *Učbenik K. Simonič Mervic: Stari svet. Zgodovina za 7. razred dvojezične OŠ. II dela. Modrijan 2012.* Je dobro strukturiran za razlago pogojnih ciljev v okviru KGC 2, čeprav lahko najdemo manjše zgodovinske netočnosti.

Zgodovina – 8. razred dvojezične OŠ

V 8. razredu UN za zgodovino na dvojezičnih šolah in učbeniku *M. Žvanut, P. Vodopivec: VZPON MEŠČANSTVA, zgodovina za 8.razred=A POLGÁRSÁG FELLENDÜLÉSE, 8.osztály számára*, se učenci seznanijo z obdobjem humanizma in renesanse na Slovenskem ter razdelitvijo današnje Slovenije na dežele: Štajersko, Koroško, Kranjsko z delom Istre in Goriško. S pomočjo zemljevida učenci lahko uvidijo obseg dežel, ki so segale daleč čez današnje meje Slovenije. Učenci slišijo, da se je v 16. stoletju začela krepiti zavest o pripadnosti slovenskemu narodu. Seznanijo se z zahtevami programa Zedinjena Slovenija ter spoznajo delovanje Matije M. Ziljskega. Drugih vsebin in ciljev, ki bi ustrezali pregledu ciljev tega projekta, ni.

Zgodovina – 9. razred dvojezične OŠ

Zaradi kronološkega obravnavanja vsebine, je bilo pričakovano, da bo v UN in dvojezičnem učbeniku za 9. razred več vsebin, ki se vežejo na cilje projekta. Še posebej, ker pojem slovensko zamejstvo definiramo šele po končani prvi svetovni vojni in sklenjenih mirovnih pogodbah. Tako je pri obveznih in izbirnih temah UN kar nekaj vsebin, ki jih naslavlja tudi učbenik *Kern, Ana Nuša; Nećak, Dušan; Repe, Božo: Naše stoletje : zgodovina za 9. razred dvojezične osnovne šole = Századunk : történelem a*

*kétnyelvű általános iskolák 9. osztálya számára, Modrijan 2017. Učenci opišejo nacionalni položaj Slovencev v Avstro-Ogrski, pojasnijo vzroke in potek nastanka kraljevine Jugoslavije, analizirajo mirovne pogodbe po prvi svetovni vojni in predvidijo posledice. Učenci se seznanijo s problematiko slovenskih meja po prvi svetovni vojni (zahodne in severne), ter v zelo omejenem obsegu s porabskimi Slovenci. Omenjeni in potrjeni učbenik na koncu teh poglavij zastavi eno in edino vprašanje, ki sprašuje učence po položaju Slovencev izven matične domovine – na Koroškem, v Julijski krajini in Porabju, med svetovnjima vojnama. V nadaljevanje je pod geslom *Tujega nočemo – svojega ne damo* na kratko predstavljena problematika zahodne meje in Avstrijska državna pogodba. Skoraj na koncu je pod naslovom *Narodne manjšine in izseljenstvo* predstavljena problematika in informacije o Slovencih v vseh treh sosednjih državah, ne pa na Hrvaškem. Na kratko so predstavljene tudi narodne manjšine in nekatere etnične skupnosti v RS. V učbeniku so opazne tudi nekatere netočnosti (npr. pri predstavitvi manjšinskih političnih krovnih organizacijah). Vsebin po letu 1991 glede SloZ, učbenik ne vsebuje.*

Žal je, glede na cilje UN, vsebina, ki se dotika Slovencev v zamejstvu, prepuščena intuiciji, znanju in zainteresiranosti učitelja, kaj, kako in na kakšen način bo predstavil vsebine, ki so v učbeniku, tudi učencem. Pogrešamo vsebine, ki bi jih lahko UN in učbenik zajela (pomen manjšin za čezmejno sodelovanje, skupne cilje zamejcev in matice v preteklosti, lahko bi nagovorili skupen slovenski kulturni prostor; zakaj pa ne. Učenci v zadnjem razredu OŠ, bi tako bolje razumeli zgodovino lastnega naroda).

Dodatno gradivo

Analiza učbenika *Magdalena Bohnec: Po sledih čudežnega jelena: učbenik z dodatnimi vsebinami za poučevanje madžarske zgodovine v 7., 8. in 9. razredu dvojezične osnovne šole = A csodaszarvas nyomában : tankönyv a kétnyelvű általános iskola 7., 8. és 9. osztálya számára a magyar történelem tanításához* je pokazala, da so omenjeni le porabski Slovenci po sklenitvi Trianonske pogodbe, ki so pripadli Kraljevini SHS in da je del Madžarov v Prekmurju bil izločen iz Madžarske. Ostalih vsebin, ki bi se vezale na SloZ, ni.

1.3.3 Državljska vzgoja in etika

Pri predmetu Državljska vzgoja in etika, posebnih tem v UN in učbeniku, ki bi se vezale na SloZ, ni. Pod cilje KGC 1 pa uvrščamo seznanjanje učencev z nekaterimi narodnostnimi skupinami v Sloveniji, pri vsebini verska strpnost so omenjena priseljevanja iz bivših republik nekdanje Jugoslavije. Glej učbenik : *J. Justin: állampolgári ismeretek és etika/državljska vzgoja in etika, i2, 2007.*

1.3.4 Geografija na dvojezičnih OŠ

»Geografija je v program osnovne šole umeščena zato, da učencu pomaga pridobiti znanje, sposobnosti in spretnosti, s katerimi se lahko orientira in razume ožje in širše življenjsko okolje, in da ga vzgaja v pravilnem vrednotenju in spoštovanju okolja, s čimer si pridobi tudi odnos do narave, sebe, sočloveka in družbe. Geografsko znanje je sestavni del temeljne izobrazbe, ker vsebuje vedenja o domovini in svetu ter o varovanju okolja in smotrnem gospodarjenju z njim. Zato je to znanje nujno potrebno vsakemu mlademu človeku za nadaljnje izobraževanje, uspešno opravljanje poklica in spodbujanje vseživljenjskega učenja«⁶, so zapisali v uvodu UN za geografijo na dvojezičnih OŠ.

⁶ Dvojezična OŠ, Geografija, Učni načrt, Ljubljana 2011.

Zaradi narave in namena učbenikov smo predpostavljali, da bo vsebin, ki so povezane s SloZ več, kot pri drugih predmetih. To drži samo delno in v manjši meri. Predvsem je pri opredelitvi predmeta in splošnih ciljih v UN več vsebin, ki se samo posredno vežejo na Slovence izven matične države. Tako je v opredelitvi predmeta zapisano, da »ob spoznavanju in razumevanju različnih kultur, socialnih skupin, njihovih predstavnikov ter družbenih odnosov učenci razvijajo pozitivna stališča do kulturne različnosti in razvijajo medkulturne odnose. Na dvojezičnem območju je to še posebej pomembno, saj mora tudi pouk geografije omogočati varno okolje kulturi obeh narodov in enakovredno spoznavanje geografskih vsebin enega in drugega naroda«⁷.

Pri pouku geografije naj bi učenci razvijali pozitivna čustva do domovine, občutek pripadnosti svojemu narodu in državi ter ljubezen do naravne in kulturne dediščine. Cilj je prispevati k razumevanju med narodi, spoštovanju različnosti pa tudi razvijanju pozitivnih čustev do domovine, občutka pripadnosti svojemu narodu in državi ter ljubezni do naravne in kulturne dediščine. Te cilje naj bi pri pouku geografije razvijali s tesnim navezovanjem na druge predmete, še posebej slovenščino, madžarščino, zgodovino, tuje jezike ter državljansko vzgojo in etiko. Eden izmed splošnih ciljev je »razvijanje in spodbujanje večkulturnosti ter zagotavljanje narodnih pravic; tako na območju, kjer sobivata madžarski in slovenski narod, kot na državni ravni«.

Žal ugotavljamo, da UN ne obravnava s samostojnimi cilji SloZ; vsebina je vključena posredno.

Geografija – 6. razred dvojezične OŠ

Ker je predmet geografija zasnovan tako, da se v 6. razredu šele seznanjajo s predmetom, UN ne predvideva vsebin, ki bi kakorkoli korelirale s SloZ. Za 6. razred dvojezične OŠ je najnovejši potrjeni učbenik *J. Senegačnik: MOJA PRVA GEOGRAFIJA, učbenik, geografija za 6.razred =AZ ÉN ELSŐ FÖLDRAJZOM, tankönyv, Modrijan 2015*. Prenovljeni učbenik *Moja prva geografija* je namenjen uvajanju učencev v kasnejšo regionalno geografijo Evrope, drugih celin in Slovenije v 7., 8. in 9. razredu.

Geografija – 7. razred dvojezične OŠ

V 7. razredu naj bi učenci znali oblikovati stališča in vrednote, kot so spoštovanje drugih narodov in kultur, mednarodno sodelovanje. Kljub temu, da v UN za 7. razred dvojezične OŠ ni vsebin, ki bi se neposredno navezovala na cilje projekta in SloZ, lahko v učbeniku *J. Senegačnik: GEOGRAFIJA EVROPE IN AZIJE: geografija za 7.razred =EURÓPA ÉS ÁZSIA FÖLDRAJZA: földrajz, Modrijan 2014*, zasledimo določene podatke, kot so razlaga pojma narodna manjšina in kratek opis nastanka narodnih manjšin v Srednji Evropi. Nadalje je pri sklopu Srednja Evropa pod naslovom Narodna in verska sestava delna informacija o slovenski manjšini na Koroškem in Štajerskem ter na Madžarskem, o Slovencih v Italiji in na Hrvaškem pa ni informacije, ker spadata državi v Južno Evropo. Takšno obravnavanje SloZ ni konsistentno in je milo rečeno čudno.

Geografija – 8. razred dvojezične OŠ

V 8. razredu pri predmetu geografija učenci spoznavajo Afriko in Novi svet. Vsebine se ne navezujejo na SloZ. Potrjeni, najnovejši učbenik je *Kolnik, Karmen et al.: Geografija Afrike in Novega sveta : učbenik za 8. razred dvojezične osnovne šole = Afrika és az Újvilág földrajza : tankönyv a kétnyelvű általános iskolák 8. osztálya számára, Modrijan 2015*.

⁷ Prav tam.

Geografija – 9. razred dvojezične OŠ

UN za 9. razred dvojezičnih OŠ pri predmetu geografija obravnava Slovenijo in Madžarsko. Številne vsebine in cilji so povezani s poznavanjem različnih družbeno in naravno geografskih značilnosti Slovenije, posredno tudi s slovenskimi manjšinami v zamejstvu, narodnostno sestavo v Sloveniji in podobno. Med operativnimi cilji velja izpostaviti »*razvijanje pozitivnih čustev do domovine, občutek pripadnosti svojemu narodu in državi ter ljubezen do njune naravne in kulturne dediščine ter spoštovanje narodnostnih pravic*«, na področju splošnih zmožnosti pa predvsem, da učenec »*razume narodno in kulturno pripadnost in vplive evropske ter svetovne kulture na različne narode*«. Pogrešamo ekspliciten zapis v UN, da Slovenci živijo v sosednjih državah, da se npr. seznanijo s slovenskimi narodnimi skupnostmi v sosednjih državah in podobno. Tega v UN žal ni. Je pa zato najnovejši potrjeni učbenik *J. Senegačnik et al.: GEOGRAFIJA SLOVENIJE/Szlovénia földrajza, Učbenik za 9. razred dvojezične OŠ/Tankönyv a kétnyelvű általános iskolák 9. Osztálya számára, Modrijan 2015*, bolj natančen. Ta učencem nakazuje, da državne meje niso tudi narodne meje, omenja manjšine in jih prikaže plastično, na zemljevidu. Pri družbenogeografskih značilnostih se učenci seznanijo na kratko z usodo Nemcev (kočevski Nemci) ter obstojem slovenskih političnih izseljencev v Argentini. Pri narodni sestavi učenci slišijo za avtohtono in priseljeno prebivalstvo ter za narodne manjšine. Posebna poglavja so namenjena Slovincem v zamejstvu, v Avstriji, Italiji, na Madžarskem in Hrvaškem. Učbenik ne podaja informacije o organizacijski strukturi manjšin (v manjši meri so te vsebine zajete v učbeniku za zgodovino), zapiše pa število pripadnikov slovenskih narodnih skupnosti v zamejstvu. Dodano je slikovno gradivo oz. manjši zemljevidi. Posebno poglavje je namenjeno tudi slovenskim izseljencem. Obstoječi zemljevidi so opremljeni z dvojezičnimi imeni za kraje na slovenskem etničnem ozemlju izven RS. Morda bi bilo smiselno, da bi učbenik imel priložno zemljevid, ki bi prikazoval slovensko etnično ozemlje izven matične domovine z dvojezičnimi imeni; tako bi se učenci dodatno seznanili in utrdili vedenje o slovenskem življu izven RS.

Pregledani učbeniki in UN tako udeležujejo v manjši meri samo KGC 1: *učenci spoznavajo različnost prebivalstva Slovenije kot matične domovine (narodne manjšine, priseljenci)* in deloma KGC 2: *spoznavajo osnovna dejstva o Slovincih v zamejstvu (SloZ)*; razdelitev po učbenikih prilagam v tabeli. Pri KNC je večinoma zastopan le KNC: 2 spoznavajo specifičnih vrednote povezovanja ljudi na narodnostno mešanih ozemljih.

1.4 INTERPRETACIJA PODATKOV ZA SREDNJE ŠOLE

1.4.1 Slovenščina kot prvi jezik

Na podlagi združenih podatkov iz dokumenta DS1: Vmesno poročilo Aneks 1 smo pripravili strnjeno interpretacijo ugotovljenega.

Učni načrt za slovenščino kot prvi jezik v SŠ ni razdeljen po letnikih, ampak predvidene vsebine navaja kronološko in celostno. To dejstvo je nekoliko otežilo razporejanje projektnih ciljev in ciljev UN glede na letnik izobraževanja. Daleč največ obravnave slovenskega zamejstva v sosednjih državah (Italija, Avstrija, Madžarska in Hrvaška) je prisotne v učbenikih 1. in 4. letnika, večinoma za kognitivne cilje KGC1 in KGC2, deloma tudi za KGC4 in pa kognitivni cilj KNC1. Enako velja tudi za učni načrt.

Kognitivni cilji

KGC1: učenci spoznavajo različnost prebivalstva Slovenije kot matične domovine (narodne manjšine, priseljenci)

Ta cilj smo v UN prepoznali pod navedbami: »poznovati položaj italijanskega in madžarskega jezika ter drugih jezikov v RS« ter »ozaveščati vlogo madžarščine oziroma italijanščine v delu Prekmurja oziroma v delu slovenske Istre in vlogo slovenščine v zamejstvu in izseljenstvu«. Cilj smo prepoznali tudi v učbenikih, predvsem za 1. letnik, kjer je vsebina podana podatkovno (1), navedena pa je tudi njena obravnava in interpretacija (2), zanjo pa nismo zasledili konkretnih dejavnosti (3). Med učbeniki za 4. letnik smo KGC 1 našli le v dveh učbenikih. Kot pri učbenikih za 1. letnik smo našli vsebino podano s pomočjo metod (1) in (2). V 2. letniku le en učbenik navaja snov za omenjeni cilj, in sicer samo v obliki informativne navedbe. V učbenikih za 3. letnik pa vsebine za ta cilj sploh nismo zasledili.

KGC 2: učenci spoznavajo osnovna dejstva o Slovencih v zamejstvu in po svetu

Kognitivni cilj KGC 2 smo v UN za srednje šole prepoznali pod: *poznajo položaj slovenskega jezika v zamejstvu in izseljenstvu in ozaveščajo vlogo slovenščine v zamejstvu in izseljenstvu*. Najdemo ga pa predvsem v učbenikih za 1. (v J. Vogel, S. Kastelic, M. Hodak: Slovenščin 1, Z besedo do besede; K. Zajc Berzelak, I. Velikonja: Govorica jezika 1; D. Ambrož et al.: Na pragu Besedila 1 in K. Podvršnik et al.: Slovenščina 1) in 4. letnik (v M. Bešter Turk et al.: Na pragu besedila 4), kjer učenci spoznajo delo Antona Janežiča, profesorja v Celovcu. V obeh letnikih cilj učbeniki opredelijo le informativno (1).

KGC 4: učenci znajo predstaviti zgodovinske danosti

KGC4 v UN nismo našli, smo ga pa prepoznali v enem učbeniku 1. (v D. Ambrož et al.: Na pragu besedila 1) in v dveh učbenikih 4. letnika (v M. Bešter Turk et al.: Na pragu besedila 4). V učbeniku 1. letnika gre za predstavitev geografsko-zgodovinskih dejstev iz zgodnjega obdobja, povezanih z naselitvijo Slovencev in razvojem slovenščine. V učbenikih 4. letnika se spodbuja povezovanje zgodovinskih dogodkov z delovanjem Slovencev na področju književnosti v zamejstvu. Vse vsebine so metodološko podane le podatkovno (1). V učbenikih 2. in 3. letnika omenjenega cilja ni zaslediti.

KGC 10: prepoznajo prednosti in pomanjkljivosti SloZ v državi prebivanja za (v izobraževanju, kulturi, družbi)

KGC 10, ki ga UN ne navaja, smo prepoznali samo v učbeniku K. Zajc Berzelak, I. Velikonja: Govorica Jezika 1 za 1. letnik, in sicer pri predstavitvi pojava jezikovne asimilacije.

Ne UN ne učbeniki ne vključujejo kognitivnih ciljev, ki so jih raziskovalci kot splošno izobraževalno vsebino za spoznavanje in ozaveščanje o Slovencih v zamejstvu opredelili kot pomembne na osnovi omenjenih izhodišč Zakona o odnosih RS s Slovenci zunaj njenih meja. Ti bi bili:

- KGC 3: učenci spoznavajo izobraževalne in kulturne ustanove SloZ;
- KGC 5: znajo predstaviti družbene in politične razsežnosti SloZ;
- KGC 6: znajo predstaviti kulturne danosti in dosežke SloZ;
- KGC 7: Interdisciplinarno povezujejo informacije o SloZ: zgodovina, književnost, družba
- KGC 8: načrtujejo dejavnosti, raziskave za poglobljanje vedenja in poznavanja SloZ;
- KGC 9: načrtujejo srečanja z vidnimi predstavniki SloZ različnih področij (kultura, gospodarstvo, itd.);

Konativni cilji

KNC 1: učenci poznajo posebnosti slovenskega jezika v zamejstvu, identiteto in kulturo

KNC 1 v UN ni zaslediti. Kljub temu smo cilj našli v vsebinah učbenikov vseh letnikov, vendar daleč največ v učbenikih 1. letnika (v B. Krakar Vogel et al.: Branja 1; J. Vogel, S. Kastelic, M. Hodak: Slovenščina 1, z besedo do besede; K. Zajc Berzelak, I. Velikonja: Govorica jezika 1; D. Ambrož et al.: Na pragu besedila 1; K. Podvršnik et al.: Slovenščina 1; J. Kos: Svet književnosti 1 in V. Matajc et al.: Berilo 1, umetnost besede). Vsebina je posvečena predstavitvam različnih rokopisov (Starogorskega, Čedajskega, Videmskega) in raznih narečij. Metodološko se vsebina podaja predvsem podatkovno (1), ponekod je navedena tudi njena obravnava in interpretacija (2). V 2. letniku smo KNC 1 zasledili le v učbeniku B. Krakar Vogel et al.: Branja 2, ki omenja delo Urbana Jarnika. Za 3. letnik ta cilj zasledimo v učbeniku B. Krakar Vogel et al.: Branja 3, kjer predstavi delo Vladimirja Bartola. Kronološko se cilj nadaljuje še v učbenikih za 4. letnik, in sicer v D. Ambrož et al.: Branja 4; M. Bešter Turk et al.: Na pragu besedila 4 in J. Vogel et al.: Slovenščina 4, z besedo do besede, v slednjem najdemo predstavitev številnih zamejskih pesnikov in pisateljev 20. stoletja, metodološko pa so za ta cilj predvidene tudi konkretne dejavnosti (3).

Ne UN ne učbeniki ne vključujejo konativnih ciljev, ki so jih raziskovalci kot vzgojnoizobraževalno vsebino za spoznavanje in ozaveščanje o Slovencih v zamejstvu opredelili kot pomembne na osnovi omenjenih izhodišč Zakona o odnosih RS s Slovenci zunaj njenih meja, in sicer:

- KNC 2: spoznavajo specifičnih vrednote povezovanja ljudi na narodnostno mešanih ozemljih;
- KNC 3: analizirajo posledice mejnega vprašanja s sosednjima državama;
- KNC 4: poznajo skupni kulturni prostor kot koncept in dejanski obstoj;
- KNC 5: spremljajo povezovanje matične države Slovenije s SloZ;

1.4.2 Slovenščina kot drugi jezik

Učni načrt in učbeniki, ki se uporabljajo pri pouku slovenščine kot drugi jezik so enaki učbenikom, ki so v uporabi pri predmetu slovenščina kot prvi jezik v šolah s slovenskim jezikom; zato posebne analize njihove vključenosti za šole z italijanskim jezikom nismo opravili

1.4.3 Geografija

Razmerje med cilji TC in UN

Tudi pri SŠ smo v naši analizi najprej primerjali Temeljne cilje (TC), ki izhajajo iz načel Zakona o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja, s cilji, predpisanimi v Učnih načrtih (UN) za področje geografije. Analiza je ponovno pokazala, da se le redki izmed TC preslikavajo v tovrstne UN, in še to le delno. Izmed dvanajstih evidentiranih TC lahko opazimo, da za področje geografije UN za gimnazije te cilje zaobjema v rednem izobraževalnem procesu točka 3.4.4 (Prebivalstvo) in točka 3.5.7 (Slovenci v zamejstvu) pri obravnavi geografije Slovenije. Izmed dvanajstih evidentiranih TC opazimo, da za področje geografije UN za splošno gimnazijo upošteva še manj ciljev kot jih UN za OŠ, in sicer zgolj dva:

- »Učenci/učenke spoznavajo različnost prebivalstva Slovenije kot matične domovine (narodne manjšine, priseljenci)«;
- »Učenci/učenke spoznavajo osnovna dejstva o Slovencih v zamejstvu in po svetu«.

Glede prvega cilja je v UN zapisano, da se dijaki/dijakinje »seznanijo z nacionalno sestavo prebivalstva Slovenije in razmišljajo o medkulturnem oziroma mednacionalnem sožitju«. Predvideno stopnjo vključenosti smo v tem primeru postavili med 1 in 2. Glede drugega cilja, pa je v UN zapisano, da naj dijaki/dijakinje:

- 1) Pokažejo na karti območja slovenske narodnostne manjšine v Italiji, Avstriji in na Madžarskem;
- 2) Izdelajo poročilo o položaju slovenske manjšine na Madžarskem, v Avstriji in Italiji;
- 3) Poznajo svetovni zemljevid slovenskih izseljencev in različne vzroke izseljevanja;
- 4) Opredelijo položaj Slovencev v zamejstvu po posameznih državah glede na njihove narodnostne pravice.

Kot vidimo, je pri tem sklopu UN kar zahteven in deloma, implicitno ali potencialno zaobjema še TC »znajo predstaviti zgodovinske danosti Slovencev v zamejstvu«, »predstavijo kulturne, družbene in politične razsežnosti Slovencev v zamejstvu«, »spoznavajo specifične vrednote povezovanja ljudi na narodnostno mešanih ozemljih«, »analizirajo posledice mejnega vprašanja s sosednjimi državami«, »spoznavajo izobraževalne in kulturne ustanove Slovencev v zamejstvu«, »poznajo skupni kulturni prostor kot koncept in dejanski obstoj«, »prepoznajo prednosti in pomanjkljivosti Slovencev v zamejstvu v državi prebivanja (v izobraževanju, kulturi, družbi)« in »spremljajo povezovanje matične države Slovenije s Slovenci v zamejstvu«. Zaradi tega smo predvideno stopnjo vključenosti ocenili z 1 do 3, kar pomeni, da obravnava prehaja od osnovne informacije k interpretaciji ter vključuje tudi različne dejavnosti (naloge ali raziskave) za poglobljanje vedenj in znanj.

Zelo hvalevredno je, da te vsebine dijaki splošnih gimnazij dodatno še poglobijo za maturo. V UN je zapisano, da naj dijaki/dijakinje:

- 1) Pokažejo in omejijo območja v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, na katerih žive Slovenci;
- 2) Analizirajo neenake narodnostne pravice na različnih območjih in glavne razloge za večjo ali manjšo asimilacijo posameznih območij;
- 3) Razložijo manjšanje velikosti narodnostno mešanega območja oziroma deleža Slovencev na Koroškem ter nastajanje novih jeder naseljevanja zunaj nekdanje etnične meje.

To poglobljanje že obravnavanih vsebin seveda potencialno pokriva tudi vse zgoraj navedene TC, pri čemer je zanimivo, da se je UN posebej osredotočil na položaj Slovencev v Avstriji, morda zato, ker predstavlja okolje, v katerem sta se proces krčenja manjšinskega ozemlja in proces asimilacije pokazala v največjem obsegu. Druga pomanjkljivost tako zastavljenega, sicer hvalevrednega poglobljanja teme slovenskega zamejstva, pa je, da ne upošteva Slovencev na Hrvaškem, ki jih Urad za Slovence v

zamejstvu in po svetu Republike Slovenije prišteva med štiri priznane (in sofinancirane) slovenske manjšinske skupnosti v sosednjih državah. Tretja in morda še najbolj pereča slabost tako zastavljenega izobraževalnega koncepta pa je njegova »staromodnost«, saj Slovence v zamejstvu vidi kot neko zaključeno, ločeno in skorajda folklorno družbeno enoto, in ne kot živ izraz medetničnih, medkulturnih in meddržavnih procesov in odnosov, na katerih se pravzaprav gradi in izmerja evropska temeljna značilnost »povezovanja v različnosti«, ki vsebuje tako konfliktne kot koeksistenčne potenciale. Stopnjo vključenosti smo ocenili na 1 do 2.

Razmerje med cilji UN in vsebinami posameznih učbenikov

a) »Spoznavanje različnosti prebivalstva Slovenije (narodne manjšine, priseljenci)«

Analizo smo opravili na podlagi štirih veljavnih oziroma uporabljenih učbenikov: najstarejši je Klemenčičev in Lipovškov učbenik iz leta 2002 (DZS), dva učbenika sta bila izdana v letih 2006-2007 (Likar, MKZ; Petek, MKZ), najnovejši pa je Senegačnikov učbenik iz leta 2011 (Modrijan). Večina je splošnih učbenikov na temo Geografije Slovenije, zato bomo pri njih preverjali zlasti izpolnjevanje zahtev UN pod točko 3.4.4. En sam (Petkov) učbenik nosi navedbo »priprave na maturo« in ga bomo zato obravnavali skladno z zahtevami UN pod točko 3.5.7.

Zgoraj navedeni cilj zajema prvi učbenik tako, da z nekaj stavki prikaže narodnostno strukturo Slovenije, pomen priseljevanja za spreminjanje te strukture in položaj obeh priznanih narodnostnih manjšin v Sloveniji. Navedeni so podatki o številu pripadnikov avtohtonih in priseljenih skupnosti, nakazano pa je tudi razmišljanje o medkulturnem sporazumevanju ter zaviralni vloge meje pri notranjih selitvah med republikami nekdanje Jugoslavije. Stopnjo vključenosti smo ocenili z 1.

Likarjev učbenik le z nekaj stavki obravnava narodnostno strukturo Slovenije, pomen priseljevanja za njeno spreminjanje in položaj obeh narodnostnih manjšin v Sloveniji. K tekstu je priložena tabela in nekaj grafikonov o tem argumentu. Stopnja vključenosti je tu med 0 in 1. Še nižjo stopnjo vključenosti glede te točke zasledimo v Senegačnikovem učbeniku, ki se po svoji vsebini in strukturi le za las razlikuje od učbenika, ki ga je isti avtor namenil osnovnim šolam. Tudi v njem je v poglavju o »obsredozemskih pokrajinah« omenjeno le, da se je zaradi sprememb mejne linije večina Italijanov izselila, tako da jih je ostalo le okoli tri tisoč, v poglavju o »obpanonski ravnini in gričevju« pa, da je Prekmurje »narodnostno in versko najpestrejša pokrajina v Sloveniji«, kjer živi okrog 6 tisoč Madžarov in do štiri tisoč Romov, skupaj pa preko 15 tisoč evangeličanov. O priseljenicah v njem sploh ni govora.

b) »Spoznavanje osnovnih dejstev o Slovencih v zamejstvu in po svetu«

Tudi pri tej točki se za najbolj primerne izkaže najstarejši učbenik (Klemenčič-Lipovšek). V njem je v poglavju II.3 (»Kje se konča Slovenija?«) o Slovencih v zamejstvu veliko več govora kot v ostalih pregledanih učbenikih. Navedeno je ocenjeno število Slovencev ter območja, kjer živijo Slovenci v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, skupaj s kratkim orisom njihovega položaja, organiziranosti in nekaterih ključnih problemov, s katerimi se soočajo. Poglavje vsebuje krajše razmišljanje o asimilaciji oziroma multikulturni organizaciji družbe (kot je mogoče razumeti v učbeniku uporabljeni binomij »asimilacija-most med narodi«) ter prikaz slovenskega izseljenstva z ocenjenim številom slovenskih izseljencev v glavna izselitvena območja (ZDA in Zahodna Evropa). Omenja se tudi pretekla vloga Clevelanda, Trsta in Celovca za slovenski narod. Stopnjo vključenosti smo ocenili od 1 do 2. Učbenik delno zajema še druge TC, posebej tistega, ki zadeva spoznavanje specifične vrednote povezovanja ljudi na narodnostno mešanih ozemljih (z ocenjeno stopnjo vključenosti od 0 do 1).

Tako Likarjev kot Senegačnikov učbenik pri tej vsebini le v manjši meri zadoščata zahtevam UN. V prvem je uvodoma prikazanih nekaj splošnih dejstev o položaju Slovencev v zamejstvu, med katerimi pa se je vrinila napačna oziroma nerodno izražena trditev, da ima »naša država mednarodno priznano pravico skrbeti za narodnostne pravice zamejskih Slovencev (v Italiji in Avstriji)«. V nadaljevanju so navedena območja, kjer živijo Slovenci v Italiji, Avstriji in na Madžarskem ter nekaj splošnih in dokaj pavšalnih ugotovitev glede njihovih pravic in dejavnosti. Čeprav Senegačnikov učbenik posveča slovenskemu zamejstvu celotno zaključno poglavje (str. 123-130), pa v njem nad prikazom osnovnih dejstev o Slovencih v zamejstvu prevladuje pokrajinski opis. Bolj ali manj je v tem učbeniku zadoščeno točki 1 UN (kartografski prikaz), ostalih točk pa njegova vsebina ne upošteva oziroma zajema. O Slovencih po svetu ni govora, pač pa ponuja učbenik nekaj splošnih informacij o kulturnih, družbenih in političnih razsežnosti Slovencev v zamejstvu na str. 124 (»Glavne ustanove zamejskih Slovencev«), deloma analizira posledice mejnega vprašanja s sosednjimi državami na primeru slovensko-italijanske meje na str. 67 ter deloma oriše strukturo izobraževalnih in kulturnih ustanov Slovencev v zamejstvu na str. 124, kjer omenja, da deluje med Slovenci v Italiji 30 slovenskih osnovnih šol v Trstu in Gorici, poimensko navaja srednje šole s slovenskim učnim jezikom na Koroškem ter podaja oris medijev Slovencev v Italiji, Avstriji in na Madžarskem. S tem Senegačnikov učbenik še v največji meri zaobjema tudi tiste TC, ki jih UN eksplicitno ne predvideva.

Skupna, kumulativna ocena vključenosti je vsekakor najvišja v učbeniku Klemenčič-Lipovšek (3), dosega oceno 2 v Senegačnikovem učbeniku in samo 1 v Likarjevem učbeniku.

Pripravi na maturo je za področje geografije izrecno namenjen en sam učbenik (Petek, MKZ, 2007). Ta uvodoma obrobno spregovori o multikulturalnosti Prekmurja, čeprav to UN ne predvideva, glede zahtev pod točko »Spoznavanje osnovnih dejstev o Slovencih v zamejstvu in po svetu« in z njo povezanih treh podtočkah pa je naša analiza ugotovila naslednje: v učbeniku je podtočka 1 nekako »absolvirana« z imenovanjem predelov, v katerih živijo Slovenci v zamejstvu. V primeru Slovencev v Italiji se omenjajo naslednja območja: Kanalska dolina, Rezija, Beneška Slovenija, Goriška pokrajina (tu je namesto »Doberdobski Kras« napačno omenjen »Dobrdobski Kras«) in Tržaška pokrajina (kjer je napačno omenjeno, da živi največ Slovencev na Tržaškem Krasu – večina jih v resnici živi v mestu Trst). V primeru Slovencev v Avstriji se omenjajo Ziljska dolina, Gure, Podjuna, Vrbsko-Celovško podolje, Beljaško sovodnje in Štajerska, v primeru Slovencev na Madžarskem pa Porabje. Podtočka 2 UN v učbeniku ni zajeta: narodnostne pravice niso prikazane, še manj analizirane z vidika neenakosti; podobno niso resneje prediskutirani razlogi za večjo ali manjšo asimilacijo posameznih območij (ti za Slovence v Italiji sploh niso omenjeni, za Slovence v Avstriji se brez vsake obrazložitve omenja »neustrezen šolski sistem in neprimeren odnos matične države«, le za Slovence na Madžarskem se še najbolj ustrezno omenja splošna nerazvitost in prepočasno uresničevanje sporazuma o manjšinah). Podobno učbenik ne zaobjema podtočke 3, ki se iz neznanih vzrokov po UN navezuje samo na Slovence v Avstriji. Ocena vključenosti v tem učbeniku se giblje le med 0 (ni vsebine) in 1 (informacija, podatkovna vsebina).

Ostale SŠ

Vsebine, ki so predmet te analize, srečamo na področju geografije obrobno še pri UN za medpredmetno povezavo »Geografija in zgodovina« na splošnih gimnazijah ter pri medpredmetni povezavi »Družboslovje-geografija« na strokovnih gimnazijah. V prvem primeru gre za točko 5.1.1 »Geopolitični položaj Slovenije skozi zgodovino, oblikovanje etničnega ozemlja«, kjer je v povezavi s TC »Spoznavajo osnovna dejstva o Slovencih v zamejstvu in po svetu« v UN zapisano, da naj dijaki/dijakinje »opredelijo položaj Slovencev na Madžarskem« (stopnja vključenosti 1); v povezavi s TC »Analizirajo posledice mejnega vprašanja s sosednjimi državami« pa je v UN zapisano, naj

dijaki/dijakinje »razložijo severno etnično mejo in njeno pomikanje proti jugu« (stopnja vključenosti 1 do 2). Nobeden izmed obravnavanih učbenikov za področje geografije ne izpolnjuje v celoti teh vsebin.

Kar se tiče strokovnih gimnazij, UN za medpredmetno povezavo »Družboslovje-geografija« delno zaobjema TC »Spoznavajo različnost prebivalstva Slovenije kot matične domovine (narodne manjšine, priseljenci)« pod točko »Pokrajinska pestrost Slovenije«, kjer naj dijaki/dijakinje:

- 1) Razlagajo vzroke in posledice za družbenogeografsko pestrost slovenskih pokrajin;
- 2) Razvijajo sposobnost ohranjanja naravno- in družbenogeografske pestrosti domovine.

Deloma se navedeni TC prekriva s točko UN 3.2 (»Odnosni cilji, vezani na posamezne učne/tematske sklope«), kjer je zapisano, naj dijaki/dijakinje:

- 1) Razvijajo pozitiven odnos do kulturne in naravne dediščine;
- 2) Razvijajo občutek narodne in državljske pripadnosti;
- 3) Razvijajo sposobnost spoštovanja drugačnosti in različnosti.

TC »Spoznavajo osnovna dejstva o Slovencih v zamejstvu in po svetu« UN za strokovne gimnazije v celoti upošteva (stopnja vključenosti do 3) pod točko 3.1 (»Učni cilji in priporočene dejavnosti«) in podrobneje predpisuje, naj pri navedeni medpredmetni povezavi dijaki/dijakinje:

- 1) Na karti iščejo in imenujejo narodnostno mešana območja ob slovenski meji;
- 2) Vrednotijo položaj narodnostnih manjšin ob slovenski meji;
- 3) Vrednotijo položaj Slovencev v svetu;
- 4) Izdelajo poročilo o položaju slovenske manjšine na Madžarskem, v Avstriji in Italiji;
- 5) Na karti sveta izdelajo kartogram števila slovenskih izseljencev.

Nadalje UN za strokovne gimnazije upošteva tudi TC »Spoznavajo specifične vrednote povezovanja ljudi na narodnostno mešanih ozemljih« v točki 3.2, kjer je zapisano, naj dijaki/dijakinje:

- 1) Razvijajo sposobnosti vrednotenja pomena sodelovanja in povezovanja Slovenije z drugimi državami;
- 2) Razvijajo sposobnosti razumevanja pomena narodnostnih manjšin za sodelovanje držav;
- 3) Se vživljajo v položaj zdomca, izseljenca in priseljenca.

Za to vrsto srednjih šol smo za področje geografije zasledili le dva učbenika, in sicer Cundrinega in Kunaverjevega. Oba sta izšla že leta 1999; prvi pri MK, drugi pri DZS. Takoj gre povedati, da ta učbenika, morda tudi zaradi njune »starosti«, le v zelo omejenem obsegu izpolnjujeta zgoraj navedena določila UN. Glede TC »Spoznavajo različnost prebivalstva Slovenije kot matične domovine (narodne manjšine, priseljenci)« prvi učbenik na kratko omenja le migracije iz/v Slovenijo (str. 50), drugi pa je pri tej točki nekoliko bolj izčrpen: na kratko se v njem omenjata madžarska in italijanska manjšina v Sloveniji (str. 71) pri poglavju o poselitvi Slovenije, več govora pa je o obeh teh narodnih skupnostih na str. 79 v okviru istega poglavja, kjer se omenjajo še priseljenci iz območja nekdanje Jugoslavije. Stopnja vključenosti Cundrinega učbenika je glede te točke 0, Kunaverjevega pa 0 do 1.

Glede TC »Spoznavajo osnovna dejstva o Slovencih v zamejstvu in po svetu« in z njim povezanih predvidenih vsebin/aktivnosti v UN pa, žal, ugotavljamo, da prvi učbenik teh vsebin sploh ne upošteva. Drugi na kratko omenja slovenske manjšine v sosednjih državah ob zdomcih in izseljencih na str. 71 pri poglavju o poselitvi Slovenije, strukturo Slovencev v zamejstvu in po svetu prikazuje še kartografski prikaz na naslednji strani. Bolj podrobno (in s kartografskimi prikazi) obravnava Kunaverjev učbenik Slovence v zamejstvu (v Italiji, Avstriji in na Madžarskem) na str. 78-79 pri posebnem poglavju »Narodne manjšine kot vez med narodi in državami«, čeprav dejansko v tekstu ni zadoščeno naslovu

oziroma v njem ni veliko govora o njihovi funkciji »vezi«. Stopnja vključenosti je v Cundrinem učbeniku 0, pri Kunaverjevem pa od 0 do 1.

Za razliko od prvega, Kunaverjev učbenik delno upošteva tudi TC »Spoznavao specifične vrednote povezovanja ljudi na narodnostno mešanih ozemljih«, saj je v poglavju »Slovenija je neenakomerno poseljena« na str. 80 govora o pomenu narodnih manjšin na sploh ter o njihovi funkciji za sodelovanje med državami. Sodelovanje Slovenije s sosednjimi državami se omenja še v naslednjem poglavju (»Sosednje države Slovenije so zelo različne«) na str. 82-84. Stopnjo vključenosti smo ocenili na 1 do 2. Skupna (kumulativna) ocena stopnje vključenosti obravnavanih vsebin znaša pri Kunaverjevem učbeniku 2,5, pri Cundrinem učbeniku pa 0.

Opravljeni pregled kaže na to, da ima geografija v UN kar pomembno vlogo pri obravnavi vsebin, ki so vezane na manjšinska vprašanja. To svojo prednost in privilegij, ki izhaja nedvomno iz pretekle vloge, ki jo je imela ta stroka pri obravnavi etnične diferenciacije oziroma različnosti, meja in čezmejne povezanosti v kontekstu svojih političnogeografskih in družbenogeografskih obravnav, pa ta stroka vse bolj zanemarja in zapostavlja, tako na akademski kot pedagoški ravni. Namesto problemsko zastavljenih obravnav, se vse bolj uveljavlja nekakšno opisno »pokrajinoslovje«, ki privilegira fizičnogeografske in okoljske teme, ostale pa ignorira, pa čeprav so za malo, z mejami in manjšinami obdano Slovenijo ključna za njen obstoj in razvoj, bodisi glede meddržavnega sodelovanja in nadaljnjega razvijanja integracijskih procesov, bodisi v luči uresničevanja danes vse bolj pozabljene strategije »skupnega slovenskega kulturnega prostora«.

Če se TC le deloma »preslikavajo« v UN, pa je odziv strokovnih učbenikov na same vsebine in cilje UN še skromnejši in le poredko dosega ali presega neke minimalne standarde. Ker dvomimo, da bi si učitelji lahko priskrbeli potrebna dodatna gradiva in vire, da bi zadostili zahtevam UN glede poznavanja manjšinske stvarnosti na Slovenskem in z njo povezanih vsebin, vodi ta situacija nedvomno v praktično osiromašenje temeljnih znanj na tem vsebinskem področju, še toliko bolj, če sami učbeniki prinašajo le delne, zastarele ali celo napačne informacije o manjšinski temi. Menimo, da bi bilo zato za potrebe učnega kadra nujno organizirati neke dopolnilne tečaje, če želimo, da se ta znanja prenesejo nato na šolsko populacijo in preko nje v širšo javnost.

1.4.4 Zgodovina

Za predmet zgodovina je bil pregledan UN za srednje šole. Odvisno od usmeritve dijaki imajo različno število ur za predmet Zgodovina. V splošni gimnaziji je to obvezni predmet v obsegu od 280 ur, v strokovni gimnaziji je obseg ur 210 in v klasični gimnaziji je obseg 350 ur. V primerjavi UN za vsa tri programa je vidno, da so obvezne teme in zastavljeni cilji za vsa tri programa enaki. Razlika je v Izbranih temah, ki so v klasičnem programu zastavljene širše, kot v splošni gimnaziji in strokovni gimnaziji. Prav zato je možno trditi, da v številnih primerih so prav profesorji tisti, ki določajo na kakšne način in v kakšni smeri bodo obravnavali izbirne teme ter koliko se bodo teme iz slovenskih sosednih držav vključile v poučevanje.

Pregledani so bili učbeniki za splošne gimnazije za predmet Zgodovina od 1. do 4. letnika, ki so zapisani v katalogu MIZŠ Trubar.

Možno je trditi, da vsebine povezane s Slovenci v Avstriji in Italiji, imajo več prostora v učbenikih, kot je to primer s Slovenci v Porabju. Slovenci na Hrvaškem in problematika, povezana z njihovim položajem, kot avtohtona skupnost, imajo najmanj prostora v učbenikih.

Predmet Zgodovina ponuja zelo široke možnosti za vključevanjem vsebine o Slovencih v sosednjih državah. To ni ponujeno v učbenikih, tako, da je verjetno pomembna presoja profesorjev, koliko bodo dali poudarek na vsebine povezane s Slovenci v sosednjimi državami.

Kognitivni cilji

KGC 1: učenci spoznavajo različnost prebivalstva Slovenije kot matične domovine (narodne manjšine, priseljenci), vsebina je povezana z ciljem v UN, ko dijaki/dijakinje „primerjajo položaj manjšin v Republiki Sloveniji/ manjšine na Slovenskem“. Vsebina se pojavlja šele v zadnjem razredu gimnazije, in to v učbeniku Gabrič, A., Režek, M. »**Zgodovina 4 : učbenik za 4. letnik gimnazije**«. V poglavju „Manjšine v Sloveniji“ je obravnavana in interpretirana vsebina o migracijah ter manjšinah na območju Slovenije. Vsebina je obravnavana na ravni 2. V drugih učbenikih pa ni evidentirana vsebina, ki bi sodila v ta cilj.

KGC 2: spoznavajo osnovna dejstva o Slovencih v zamejstvu (SloZ) in po svetu srečujemo in v prvem in drugem letniku gimnazije, odvisno kateri učbenik profesorji na gimnaziji uporabljajo.

Tako je v prvem letniku KCG 2 povezan s ciljem „raziščejo značilnosti etničnega, ozemeljskega, gospodarskega in družbenega razvoja zgodovinskih dežel, v katerih so živeli tudi Slovenci“ in v učbeniku Berzelak, S. »**Stare dobe: zgodovina za 1. letnik gimnazije**« je to povezano z vsebino v poglavju „Zgodnji srednji vek“, kjer je predstavljena naselitev Slovanov ter obstoj Karantanije in Karniole. Vsebina je obravnavana na ravni 2.

V drugem razredu gimnazije se srečujemo tudi s podobnimi vsebinami ter jih je možno povezati s cilji, zapisanimi v UN in sicer: „raziščejo značilnosti etničnega, ozemeljskega, gospodarskega in družbenega razvoja zgodovinskih dežel, v katerih so živeli tudi Slovenci“. V učbeniku Mlacović, D., Urankar, N. »**Zgodovina 2: učbenik za drugi letnik gimnazije**«, v poglavju: Razvoj slovenskih zgodovinskih dežel in Slovenci“ je podan pregled in obravnava vsebine povezane z razvojem zgodovinskih dežel: Karantanije, vključena je tudi zgodovina srednjeveških mest na Koroškem ter Trst. Vsebina je obravnavana na ravni 2.

V učbeniku Berzelak, V. »**Srednji in novi vek: zgodovina za 2. letnik gimnazije**«, v poglavju „Evropa in svet v visokem in poznem srednjem veku“ vsebina zajema oblikovanje slovenskih zgodovinskih dežel, vključena so območja, ki so danes v sosednjih državah. Vsebina je obravnavana na ravni 2.

V tretjem razredu je KCG 2 povezan s cilji v UN „dijaki/dijakinje raziščejo posamezne etape nacionalnega oblikovanja; dijaki/dijakinje: raziščejo gospodarski položaj slovenskih dežel“. V učbeniku Cvirn, J., Studen, A. »**Zgodovina 3. Učbenik za tretji letnik gimnazije**« v poglavju: „Slovensko nacionalno oblikovanje“ ima nekoliko več vsebin, ki jih je možno povezati s Slovenci v sosednjih državah. Tako je obravnavano: slovensko nacionalno oblikovanje, sodelovanje Slovencev v Ilirizmu (Stano Vraz), izdelava Kozlerjevega zemljevida, ustanavljanje čitalnic na Koroškem in Primorskem. Prikazano je tudi taborsko gibanje, ter se ono omenja tudi v kontekstu Koroške in Kastva (slovensko-hrvaški tabor). Zajeto je tudi izseljevanje (Slovenci v izseljenstvu: območja izseljevanja, dinamika izseljevanja, obsegi izseljevanja) predvsem povezano z agrarno krizo. Vse vsebine so obravnavane na ravni 1.

V četrtem letniku gimnazije je to povezano s ciljem „dijaki/dijakinje primerjajo položaj zamejcev, zdomcev in izseljencev/zamejci, izseljenci, zdomci“. Tako so v učbeniku Dolenc, E., Gabrič, A. »**Zgodovina 4: učbenik za 4. letnik gimnazije**« v poglavju: „Slovenci v prvi Jugoslaviji“ predstavljene vsebine: Slovenci v Italiji po prvi svetovni vojni, Koroški Slovenci v Avstriji po prvi svetovni vojni, Porabski Slovenci na Madžarskem po prvi svetovni vojni. V poglavju „Slovenija po drugi svetovni vojni“

predstavljene so vsebine: Boj za mejo in Slovenci za mejo: Slovenci v Italiji po drugi svetovni vojni, Koroški Slovenci v Avstriji, Slovenci v drugih državah. Zelo na kratko so v tem poglavju predstavljeni Slovenci na Hrvaškem (mogoče z enim stavkom). Vsebine so obravnavane na ravni 1 (ko gre za Slovence v Porabju in Slovence na Hrvaškem) ter na ravni 2.

V učbeniku Gabrič, A., Režek, M. »**Zgodovina 4 : učbenik za 4. letnik gimnazije**« pa so obravnavane vsebine bile podobne kot v učbeniku Dolenc, E., Gabrič, A. »**Zgodovina 4 : učbenik za 4. letnik gimnazije**«. Tako so v poglavju „Vzpon meje in Slovenci znotraj Slovenije“ obravnavali tematiko zahodne meje (izguba Primorske) ter določitev severne meje (plebiscit) po prvi svetovni vojni. Vsebuje tudi vsebine določitev meje z Madžarsko po prvi svetovni vojni. Vsebine so povezane tudi s ciljem KNC 3 (glej spodaj). Vsebine so obravnavane na ravni 1.

V poglavju „Slovenci v Italiji po prvi svetovni vojni“ pa so dijaki bili predvsem seznanjeni s položajem narodnih manjšin in preganjanjem Slovencev v Italiji. Vsebina je obravnavana na ravni 1. V poglavju „Slovenske meje in Slovenci zunaj Slovenije“ pa je prikazan položaj Slovencev v sosednjih državah s tem, da se v tem primeru Slovenci na Hrvaškem samo omenjajo brez kakršnekoli dodatne obrazložitve. Vsebine so obravnavane na ravni 1.

KGC 3: *Spoznajajo izobraževalne in kulturne ustanove SloZ*, cilj je povezan z naslednji cilji v UN: „raziščejo značilnosti vsakdanjega življenja različnih družbenih skupin na Slovenskem v 19. stoletju; analizirajo spremembe v družbi na Slovenskem; ocenijo pomen širjenja; ocenijo dosežke slovenskih znanstvenikov in umetnikov“. Vsebine v učbenikih srečujemo šele v 3. razredu gimnazije. In sicer v učbeniku Cvirn, J., Studen, A. »**Zgodovina 3. Učbenik za tretji letnik gimnazije**« v poglavju „Slovensko nacionalno oblikovanje“ učenci se seznanijo z ustanavljanjem Družbe sv. Cirila in Metoda s podružnico v Trstu. Vsebina se nanaša tudi na urbanizacijo slovenskega prostora, kjer so med drugimi poudarjena mesta: Trst, Gradec in Celovec. Vsebina je obravnavana na ravni 1.

V četrtem razredu gimnazije pa je KGC povezan s cilji iz UN „dijaki/dijakinje analizirajo in primerjajo položaj slovenskega naroda v različnih obdobjih/državah 20. stoletja/primerjajo položaj zamejcev, zdomcev in izseljencev/zamejci, izseljenci, zdomci“. Sicer, v učbeniku Dolenc, E., Gabrič, A. »**Zgodovina 4: učbenik za 4. letnik gimnazije**« v poglavju „Slovenci v prvi Jugoslaviji, Neodrešena Slovenija“ obravnavajo delovanje Zbora svečnikov sv. Pavla – Trst. Učijo se o Koroških Slovencih ter o delovanju nekaterih društev in pomembnosti časopisja. Vsebina je obravnavana na ravni 1.

V učbeniku Gabrič, A., Režek, M. »**Zgodovina 4: učbenik za 4. letnik gimnazije**« v poglavju: „Določitev zahodne meje po drugi svetovni vojni“ spoznavajo pomembnost Trsta, kulturnih in prosvetnih institucij. Vsebina je obravnavana na ravni 1.

Ne UN, ne učbeniki ne vključujejo kognitivnih ciljev, ki so jih raziskovalci kot splošno izobraževalno vsebino za spoznavanje in ozaveščanje o Slovencih v zamejstvu opredelili kot pomembne na osnovi omenjenih izhodišč Zakona o odnosih RS s Slovenci zunaj njenih meja. In sicer kognitivni cilji, ki niso vključeni so:

- KGC 4: znajo predstaviti zgodovinske danosti SloZ;
- KGC 5: znajo predstaviti družbene in politične razsežnosti SloZ;
- KGC 6: znajo predstaviti kulturne danosti in dosežke SloZ;
- KGC 7: interdisciplinarno povezujejo informacije o SloZ: zgodovina, književnost, družba
- KGC 8: načrtujejo dejavnosti, raziskave za poglobljanje vedenja in poznavanja SloZ.

Konativni cilji

KNC 1: *poznajo posebnosti slovenskega jezika in književnosti v zamejstvu, njuni vlogi v življenju posameznika in skupnosti in se to lahko poveže z cilji iz UN: „dijaki/dijakinje raziščejo posamezne etape*

nacionalnega oblikovanja“. To je vidno v učbeniku Cvirn, J., Studen, A. »**Zgodovina 3. Učbenik za tretji letnik gimnazije**« kje je v poglavju: „Slovensko nacionalno oblikovanje“ vključena tudi vsebina o Ilirizmu in vlogi Stanka Vraza (Slovenec na Hrvaškem) ter Kozlerjev zemljevid in »slovenski etnični prostor« opisi jezikovne meje.

KNC 2: *spoznavajo specifičnih vrednote povezovanja ljudi na narodnostno mešanih ozemljih* in se to lahko poveže z ciljem iz UN „izpostavijo tudi pozitivne vplive znotraj slovenskega naroda in s sosednjimi narodi“. Vsebina ni v učbenikih.

KNC 3: *analizirajo posledice mejnega vprašanja s sosednjima državama* in je to vidno v ciljih UN-a „analizirajo in primerjajo položaj slovenskega naroda v različnih obdobjih/državah 20. stoletja/ primerjajo položaj zamejcev, zdomcev in izseljencev/zamejci, izseljenci, zdomci/ obsodijo primere množičnega kršenja človekovih pravic, a izpostavijo tudi pozitivne vplive znotraj slovenskega naroda in s sosednjimi narodi“. V učbeniku Dolenc, E., Gabrič, A. »**Zgodovina 4: učbenik za 4. letnik gimnazije**« v poglavju „Slovenci v prvi Jugoslaviji“ se odprlo vprašanje meja po prvi svetovni vojni: izguba Primorske (poudarek na odrezanosti četrte naroda in tretjine ozemlja ter Trsta in Gorice); Koroško vprašanje (zasedba celovške kotline in izvajanje plebiscita, položaj koroških kmeti in propaganda za ohranjanje slovenstva); pridobitev Prekmurja (razlogi priključitve). Vsebina je obravnavana na ravni 2.

V učbeniku Gabrič, A., Režek, M. »**Zgodovina 4: učbenik za 4. letnik gimnazije**« v poglavju „Vzpon meje in Slovenci znotraj Slovenije“ obravnavali tematiko zahodne meje (izguba Primorske) ter določitev severne meje (problem plebiscita) po prvi svetovni vojni, tudi vsebine povezane z določitvijo meje z Madžarsko po prvi svetovni vojni. V poglavju „Slovenske meje in Slovenci zunaj Slovenije“ pa se obravnavajo naslednje vsebine: Določitev zahodne meje po drugi svetovni vojni, Slovenci v Avstriji po drugi svetovni vojni, Slovenci na Madžarskem, Odprto mejno vprašanje s Hrvaško. Vsebina je obravnavana na ravni 2.

Ne UN, ne učbeniki ne vključujejo konativnih ciljev, ki so jih raziskovalci kot vzgojnoizobraževalno vsebino za spoznavanje in ozaveščanje o Slovencih v zamejstvu opredelili kot pomembne na osnovi omenjenih izhodišč Zakona o odnosih RS s Slovenci zunaj njenih meja, in sicer:

- KNC 4: poznajo skupni kulturni prostor kot koncept in dejanski obstoj;
- KNC 5: spremljajo povezovanje matične države Slovenije s SloZ.

1.4.5 Sociologija

V **učnem načrtu** za sociologijo (gimnazijski program) in družboslovje (strokovni srednješolski program) **ni vsebin** vezanih na obravnavane teme: spoznavanja različnosti, manjšinske problematike, slovenski zamejci, izseljenci idr.

Posledično tudi v **učbeniku** tretjega letnika gimnazijskega programa (osnovni nivo, ki je obvezen za vse), kot v učbeniku za četrti letnik gimnazijskega programa (izbirni predmet za maturo) ter učbeniku za družboslovje za strokovne šole **ni vsebin**, ki se nanašajo na obravnavane teme.

Edina bežna in minorna navedba, ki se delno navezuje na obravnavane teme se najde v učbeniku gimnazijskega programa za tretji letnik v katerem je v zelo kratkem podpoglavju »Etnična slojevitost« (poglavje »Družbene različnosti in neenakosti«) navedena opredelitev pojmov etnične skupine in etnične manjšine ter diskriminacije (v navezavi na Rome, in z omembo italijanske manjšine) ter etnična slojevitost vendar na zelo abstraktni ravni.

Omenjeno dejstvo je izjemno zaskrbljujoče, saj so bile v starih/predhodnih učbenikih omenjene vsebine vključene, poleg tega pa je področje sociologije in družboslovja tisto, v okviru katerega bi se zamejske in manjšinske tematike morale obravnavati. Družboslovje in sociologija umeščajo etničnost, manjšinska vprašanja, zamejsko tematiko in sorodne teme med prioritete teme raziskovalnega zanimanja, zato je toliko bolj nenavadno, da UN teh tem ne predvidevajo.

Prav tako je zaskrbljujoče dejstvo, da se v času, ko etničnost, medetnični odnosi in pomen ter vloga manjšincev in zamejcev v tem okviru sodijo med prioritete teme evropskih politik (socialnih, izobraževalnih, integracijskih ...) družboslovna refleksija na to temo v slovenskih učbenikih za srednje šole povsem umanjka.

POVZETEK STANJA glede na kognitivne in konativne cilje:

Ne UN, ne učbeniki družboslovja in sociologije za srednje šole ne vključujejo kognitivnih in konativnih ciljev, ki so jih raziskovalci kot splošno izobraževalno vsebino za spoznavanje in ozaveščanje o Slovencih v zamejstvu opredelili kot pomembne na osnovi omenjenih izhodišč Zakona o odnosih RS s Slovenci zunaj njenih meja.

Ti bi bili:

- KGC 1: spoznavajo različnost prebivalstva Slovenije kot matične domovine (narodne manjšine, priseljenci),
- KGC 2: spoznavajo osnovna dejstva o Slovencih v zamejstvu in po svetu (SloZ);
- KGC 3: spoznavajo izobraževalne in kulturne ustanove SloZ;
- KGC 4: znajo predstaviti zgodovinske danosti SloZ;
- KGC 5: znajo predstaviti družbene in politične razsežnosti SloZ;
- KGC 6: znajo predstaviti kulturne danosti in dosežke SloZ;
- KGC 7: Interdisciplinarno povezujejo informacije o SloZ: zgodovina, književnost, družba
- KGC 8: načrtujejo dejavnosti, raziskave za poglobljanje vedenja in poznavanja SloZ;
- KGC 9: načrtujejo srečanja z vidnimi predstavniki SloZ različnih področij (kultura, gospodarstvo, itd.);
- KGC 10: prepoznavajo prednosti in pomanjkljivosti SloZ v državi prebivanja za (v izobraževanju, kulturi, družbi);

- KNC 1: poznajo posebnosti slovenskega jezika v zamejstvu, identiteto in kulturo
- KNC 2: spoznavajo specifičnih vrednote povezovanja ljudi na narodnostno mešanih ozemljih;
- KNC 3: analizirajo posledice mejnega vprašanja s sosednjima državama;
- KNC 4: poznajo skupni kulturni prostor kot koncept in dejanski obstoj;
- KNC 5: spremljajo povezovanje matične države Slovenije s SloZ;

Koper, 22.1.2019

Vodja projekta:

prof. dr. Milan BUFON